

Emilia Säles

**Sisarussuhteiden
vahvistamisen
käsikirja**

Sisällys

Perhehoitoliiton terveiset	3
Aluksi	4
1. Mitä Meidän sakki -ajattelu on?	6
2. Sijaisperheen sisarussuhteet ovat tärkeitä	10
3. Miten sisarussuhteita vahvistetaan?	13
4. Perhetyöskentely	18
4.1. Ensimmäinen tapaaminen: tutustuminen ja perheen verkoston hahmottaminen	21
4.2. Toinen tapaaminen: perheen tarinat, perheen arki ja tunteet	24
4.3. Kolmas tapaaminen: sisarusrastit	27
4.4. Neljäs tapaaminen: Koko perhe sisarussuhteiden äärellä	30
4.5. Viides tapaaminen: perheen vahvuudet, palaute ja lopetus	31
4.6. Vanhempien tapaaminen	33
4.7. Työskentelyn arviointia	33
5. Perhetyöskentelyä alle kouluikäisten lasten perheissä	37
5.1. Ensimmäinen tapaaminen: Minun perheeni, tutustuminen	38
5.2. Toinen tapaaminen: Sisaruus	39
5.3. Kolmas tapaaminen: Tunteet, palautteen kerääminen	39
5.4. Perheen palaute	39
5.5. Työntekijöiden havainnot ja suositukset	40
6. Meidän sakki -ryhmät	41
6.1. Ryhmätoiminnan käynnistäminen	41
6.2. Kokemuksia Satakunnasta	44
7. Meidän sakki -laatukriteerit	46
8. Perheen vuorovaikutusta vahvistavat Meidän sakki® -tuotteet	50
8.1. Keltaisen talon ketut	50
8.2. Meidän sakin tehtäväkirja	51
8.3. Meidän sakki -lautapeli	52
8.4. Meidän sakki ennakkovalmennuksessa -tehtäv vihko	54
9. Yhteistyökumppaneiden kehittämistyö	55
9.1. Helsingin kaupungin perhehoito	55
9.2. Perhehoitoyksikkö Pihlaja	56
9.3. Pesäpuu ry	57
9.4. Pelastakaa Lapset ry	60
9.5. Perhehoitokumppanit Suomessa Oy	61
10. Suhteet kotiin jääviin sisaruksiin	63
11. Lopuksi	66
Liite 1 Muistilistat koko perheen huomioimiseen	67
Liite 2 Materiaalia	68

Perhehoitoliiton terveiset

Pidät kädessäsi käsikirjaa, jolla on monta tarkoitusta. Käsikirja on tarkoitettu tueksi ja avuksi sijaisperheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille ja inspiraatioksi ja rohkaisuksi perhehoitajille. Lisäksi se kokoaa yksiin kansiin Perhehoitoliiton Meidän sakki -hankkeen aikana muotoutuneen ja hioutuneen Meidän sakki® -ajattelun. Käsikirjan avulla sinulle syntyy mahdollisuus sovittaa silmilläsi koko perheen huomioimisen silmälaseja monin tavoin.

Perhehoitoliiton tavoitteena on, että perhehoitajat voivat keskittyä kaikkein tärkeimpään eli lapsen, nuoren tai aikuisen tunnesuhteisiin perustuvaan hoivaan ja huolenpitoon. Perhekodin ihmissuhteet ovat keskeinen osa lainmukaista ja sijoitetun lapsen edun mukaista perhehoitoa, sillä ohjataanhan jo perhehoitolain säädöksissä hyväksyviin ja tasavertaisiin ihmissuhteisiin. Toivomme, että käsikirja auttaa sinua ihmissuhdeperustaisen perhehoidon vahvistamisessa.

Pysähtyminen koko perheen huomioimisen teeman äärelle on ensimmäinen askel. Tunnustele ja testaile Meidän sakki -ajattelumallia omassa tehtävässäsi. Mikä siinä innostaa? Mikä aiheuttaa ajatustyötä? Käytä käsikirjaa apunasi niin kuin tehtävässäsi on tarkoituksenmukaista. Poimi menetelmä perheenjäsenten tunteiden käsittelyyn tai innostu sisarusryhmistä ja tule Meidän sakki -sisarusryhmien ohjaajavalmennukseen. Kiinnitä huomio siihen, mikä voi ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä ja mikä toisaalta auttaa huomaamaan perhettä voimaannuttavia asioita.

Hienoa, että haluat paneutua asian äärelle.
Toivotamme sinulle oivaltavia lukuhetkiä!

Merja Lehtiharju, toiminnanjohtaja
Anu Lehtosaari, kehittämisspäällikkö
Perhehoitoliitto ry

Perhehoitoliitto ry kiittää

*Lapset, nuoret ja perhehoitajat,
sekä Helsingin perhehoito, Perhehoitoyksikkö Pihlaja,
Pesäpuu ry, Pelastakaa Lapset ry, Perhehoitokumppanit Suomessa Oy,
Eriytyinen sisarusuus -toiminta, Leijonaemot ry, Uudenmaan sijaisperheet ry,
Sinut ry, Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, Näkyvät ry,
Tarja Janhunen, Marika Vilén, Riikka Airo, Outi Mononen, Jaana Tervo, Esa Iivonen,
Marja Väänänen, Rauni Nousiainen, Sini Linteri ja Jonna Markkula.*

Aluksi

Lastensuojelun kehittämiseksi peräänkuulutetaan syystäkin sekä rakenteellisia muutoksia että lisäresursseja. Merkittävää muutosta voidaan kuitenkin saada aikaiseksi myös vaikuttamalla ihmisten ajatteluun. Meidän sakkii -hankkeessa juurrutettiin Suomeen ajattelutapaa, joka edistää hyvää perhehoitoa kuormittamatta kohtuuttomasti perheitä tai heidän kanssaan toimivia ammattilaisia.

Suomalaisessa palvelujärjestelmässä keskitytään usein yksilöihin, mutta koko perheen huomioiminen voi olla haastavaa myös perheelle itselleen. Kukapa meistä ei olisi päivän kiireiden jälkeen pohtinut, miten voisi jatkossa viettää enemmän aikaa puolisonsa tai lastensa kanssa vain palatakseen seuraavana iltana saman kysymyksen äärelle. Perheessä on kuitenkin aina enemmän kuin yksi jäsen, ja se mitä jäsenten välillä tapahtuu, on merkityksellistä kaikille osapuolille.

Perhehoidossa kokonaiskuvan saaminen perheen tilanteesta voi olla erityisen hankalaa. Perheiden elämäntilanteet muuttuvat ja lapset kasvavat aikuisiksi maailmassa, jossa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi vaihtua kymmeniä kertoja sijaishuollon aikana. Kuka silloin oikeasti tietää, miten perhe voi? Ja jos emme tunne perheen tilannetta, miten voimme olla varmoja siitä, että perheeseen sijoittamisen tarkoitus toteutuu?

Sisarussuhteita vahvistamalla ja koko perhe huomioimalla kiinnitämme huomion seikkoihin, jotka ovat hyvän perhehoidon toteutumisen edellytyksiä. Näin meillä on mahdollisuus ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä ja tarttua asioihin tavalla, joka vahvistaa koko perhettä. Koko perheen huomioimisesta ja sisarussuhteiden vahvistamisesta voidaan tehdä uusia rakenteita ja malleja, mutta toiminta voi yhtä hyvin tapahtua olemassa olevien rakenteiden puitteissa niissä hetkissä ja paikoissa, joissa lapsia ja perheitä muutoinkin tavataan.

Tämä käsikirja on tarkoitettu tueksi ja avuksi sijaisperheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille. Käsikirjassa kuvataan, miksi koko sijaisperheen huomioiminen on kannattavaa, miten huomioiminen voi tapahtua ja erityisesti miten sijaisperheen sisarussuhteita voidaan vahvistaa. Käsikirjassa käydään läpi Perhehoitoliiton ja sen yhteistyökumppaneiden kehittämistyötä tavalla, joka toivottavasti rohkaisee muitakin kehittämään ja kokeilemaan. Koko perheen huomioimisen ja sisarussuhteiden vahvistamisen ei nimittäin tarvitse olla kallista tai aikaa vievää, vaan se voi toteutua toimintakulttuurin muutoksen myötä muun toiminnan ohessa.

Sisarussuhteet ovat elämän pisimpiä ihmissuhteita, ja niistä ihminen saa läheisyyttä, apua ja emotionaalista tukea. Lapsuudessa sisarusten keskinäisessä vuorovaikutuksessa opitaan monia sosiaalisia ja kognitiivisia taitoja,

jotka tukevat lasten kehitystä.¹ Sisarussuhteisiin voidaan soveltaa myös kiintymyssuhdeteoriaa, jolloin sisaruksia tarkastellaan ns. toissijaisina kiintymyskohteina². Perhehoidossa sisarussuhteisiin liittyy myös erityisyyttä, minkä vuoksi sisarussuhteiden vahvistaminen on erityisen tärkeää.

Sekä työskentely koko sijaisperheen kanssa että huomion kohdistaminen sijaisperheen sisarussuhteisiin on toistaiseksi ollut harvinaista. Perhehoitoliiton Meidän sakki -hankkeessa kokeiltiin sosiaalityöntekijän ja psykologin työparina toteutettavaa koko perheen kanssa työskentelyä. Työskentely oli perheille mieluista, ja erityisesti lapset toivoivat, että tapaamisia olisi jatkettu. Työskentelyä, jota voi vapaasti muokata omaan käyttöön sopivaksi, kuvataan luvuissa 4 ja 5.

Meidän sakki -hanke

Perhehoitoliitto ry:n Meidän sakki – sisarussuhteiden vahvistaminen sijaisperheissä -hanke toimi vuosina 2018–2021. Hankkeessa koulutettiin perhehoitajia ja ammattilaisia koko perheen huomioimiseen ja Meidän sakki -sisarusryhmien vetäjiksi sekä kokeiltiin koko sijaisperheen kanssa työskentelyä sosiaalityöntekijän ja psykologin yhteistyönä. Hanke tuotti materiaaleja, joiden avulla perheet voivat mukavan yhteisen tekemisen keinoin vahvistaa itse vuorovaikutussuhteitaan omassa arjessaan. Yhteistyökumppaneina hankkeessa olivat Pesäpuu ry, Pelastakaa Lapset ry, Perhehoitoyksikkö Pihlaja, Helsingin perhehoito ja Perhehoitokumppanit Suomessa Oy.

5

Perhehoitoliitto kouluttaa vetäjiä Meidän sakki -sisarusryhmille, joihin voivat osallistua kaikki sijaisperheen lapset ja nuoret taustastaan riippumatta. Ryhmiä voivat järjestää niin kunnat, yhdistykset kuin yksityiset toimijat. Ryhmien periaatteista ja käytännön järjestelyistä kerrotaan luvussa 6.

Luvussa 7 esiteltujen Meidän sakki -laatukriteerien tavoitteena on tukea perhehoidon järjestäjiä ja tuottajia sekä perhehoitoperheitä arvioimaan, miten koko perheen huomioiminen ja sisarussuhteiden vahvistaminen käytännössä toteutuu, ja kehittämään toimintaa toivottuun suuntaan.

Käsikirjasta voivat hyötyä myös perhehoitajat, jotka kaipaavat yhteistä tekemistä tai uusia näkökulmia oman perheensä arkeen tai antavat vertaistukea toisille perhehoitajille. Meidän sakki -tuotteet (luku 8) on suunnattu perheille, mutta niitä voivat hyödyntää myös työntekijät perheiden kanssa toimiessaan³.

Emilia Säles, hankepäällikkö
Perhehoitoliitto ry

1 [Ks. esim. Säles, E. ja Airo, R. Sijaisperheiden sisarussuhteet: lasten tarpeista, oikeuksista – ja nakeista, s. 43. Artikkelit teoksessa Uudistuva lastensuojelu, THL, Työpaperi 32/2018, s. 41–50.](#)

2 Rannikko, U. (2008) Yhteinen ja erillinen lapsuus. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

3 Perhehoitajuutta suunnitteleville ja heidän perheilleen suosittellemme Meidän sakki ennakoivalmennuksessa -tehtävävihkoa.

1

Mitä
Meidän sakki
-ajattelu on?

Mitä Meidän sakki -ajattelu on?

Lastensuojelun perhehoidon sosiaalityössä katse on kohdistunut pitkälti yksittäisiin sijoitettuihin lapsiin. Lasten asioista vastaavat sosiaalityöntekijät keskittyvät hoitamaan lakisääteisiä velvollisuuksiaan, ja suuri osa heidän ajastaan kuluu esimerkiksi erilaisten palveluiden järjestämiseen. Sijaisperheissä arki pyörii perheen ympärillä, mutta perhehoitajatkin saattavat nähdä mahdolliset vaikeudet yksilöiden ongelmina sen sijaan, että he huomaisivat tarkastella esimerkiksi lasten välisiä suhteita vuorovaikutussuhteina, joita on mahdollista tukea.

Meidän sakki®⁴ -ajattelussa yksilöt nähdään kokonaisuuden tärkeinä osina ja vastavuoroisten suhteiden osapuolina. Perheen kokonaisuudessa yksilöt ovat sidoksissa toisiinsa monin tavoin, ja niin yksilöiden käyttäytyminen kuin tunneilmaisutkin vaikuttavat perheen muiden yksilöiden hyvinvointiin. Perheen toimintaa voidaan tarkastella vuorovaikutuksen tasolla, jolloin voidaan huomata, etteivät perheiden toiminnan vahvuudet tai heikkoudet välttämättä liity ainakaan kokonaan perhehoitoon. Kyseessä voivat olla yleisesti ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja esimerkiksi perheen vuorovaikutuskulttuuriin liittyvät ilmiöt.

Meidän sakki -ajattelu nojaa vahvasti kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, kuten Lapsen oikeuksien sopimukseen⁵, jonka mukaan lapsia on esimerkiksi suojeltava kaikelta, myös heidän vanhempiensa tai muiden heistä huolta pitävien ominaisuuksiin tai asemaan perustuvalta syrjinnältä. Meidän sakki -ajattelussa kaikki perheenjäsenet huomioidaan heidän taustoistaan tai mahdollisista asiakkuuksistaan riippumatta ja lasten ja perheiden yksilöllisiä tarpeita lähestytään kaikkien perheen ihmissuhteiden ja niiden vahvistamisen näkökulmasta. Vaikka Meidän sakki -hankkeessa keskityttiinkin sijaisperheen sisarusuhteisiin, perheen aikuisten väliset suhteet ja aikuisten ja lasten väliset suhteet ovat yhtä tärkeitä, kuten myös perheenjäsenten suhteet mahdollisiin muualla tai muissa kodeissa asuviin läheisiin.

Meidän sakki -ajattelun taustaperiaatteita ovat yhdenvertaisuus, lapsen oikeudet, systeemisyys, yhteiset tarinat, kokemuksen kunnioittaminen ja vapaaehtoisuus.

⁴ Meidän sakki on Perhehoitoliitto ry:n tavaramerkki.

⁵ [Lapsen oikeuksien sopimus](#)

Mitä
Meidän sakki
-ajattelu on?

Yhdenvertaisuus. Samassa perheessä asuvat lapset olettavat aikuisten kohtelevan heitä samojen periaatteiden mukaisesti. Myös sijaisperheessä elävät lapset ajattelevat näin riippumatta siitä, miten he ovat perheeseen liittyneet. Kun odotukset eivät täyty, lapset kokevat tilanteen epäoikeudenmukaisena, vaikka syy erilaiseen kohteluun ei olisikaan heidän vanhempinsa tai perhehoitajiensa oma valinta. Yhdenvertaisuuden toive on vahva myös kodin ulkopuolisessa arjessa. Esimerkiksi koulussa tulee eteen tilanteita, joissa sijoitetut lapset kokevat olevansa tahtomattaan erityisen huomion kohteena.

Perhehoitolaissa⁶ todetaan, että perheeseen sijoitetun lapsen on oltava muihin perhekodin jäseniin nähden tasavertaisessa asemassa. Perhehoidon parissa toimivien viranomaisen ja perhehoitajien velvollisuudet on määritelty, jotta sijoitetun lapsen lailliset oikeudet ja etu toteutuisivat. Kansallinen lainsäädäntömme ei kuitenkaan tunnista sijaisperheiden biologisten tai adoptoitujen lasten asemaa, vaikka myös he lapsina ovat oikeutettuja erityiseen suojeluun ja vaikka he tukevat monella tavalla perheeseensä sijoitettuja lapsia.

Kun perhehoitolain lähtökohtana kuitenkin on tasavertaisuus, sen tulisi toteutua sekä kaikkien perheeseen sijoitettujen lasten että myös perhehoitajien biologisten ja adoptoitujen lasten näkökulmasta. Samaan perheeseen sijoitetut lapset voivat nimittäin olla eriarvoisessa asemassa keskenään esimerkiksi siinä, miten tarkkaan heidän työntekijänsä ovat voineet perehtyä heidän arkeensa ja ihmissuhteisiinsa tai miten kattavasti heidän palvelunsa on järjestetty.

Meidän sakki -ajattelussa lasten ja nuorten yhdenvertaisuutta pyritään edistämään kaikilla elämän osa-alueilla. Siksi myös Meidän sakki -sisarusryhmiin ovat tervetulleita kaikki sijaisperheiden lapset ja nuoret taustastaan riippumatta. Meidän sakki -hankkeen selvityksissä ja kohtaamisissa lapset ja nuoret painottivat, miten tärkeää heille on yhdenvertaisuus perheen lasten kesken. Heidän perheitään ei ole jaettu ”sijaisperheosaan” ja ”perheosaan” eivätkä he halua muidenkaan ajattelevan niin. Meidän sakki -ajattelussa olennaista on se, ettei lasten ja nuorten käsityksiä ja kokemuksia perheestään tai perheistään ohiteta.

Lapsen oikeudet. Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa Suomea takaamaan lapsen oikeuksien toteutumisen. Kansallinen lainsäädäntö puolestaan velvoittaa viranomaisia, vanhempia ja muita lasten kanssa toimivia huolehtimaan lapsen oikeuksien toteutumisesta. Lapsen oikeuksia on toteutettava aktiivisesti. Se, että oikeuksia ei tarkoituksella rikota, ei riitä.⁷

Perhehoitajana toimiminen tuo perhe-elämään asioita ja tilanteita, joihin perhehoitajalla ei ole päätäntävaltaa. Se tarkoittaa, ettei perhehoitaja lastensa huoltajana käytännössä pysty vaikuttamaan kaikkiin asioihin, joita hänen kotonaan tapahtuu, samalla tavalla kuin jos hän ei toimisi perhehoitajana. Perhehoitaja ei esimerkiksi voi pakata perhettään äkkilähdöllä etelään, vaan hänen on ensin kysyttävä lupaa matkustamiseen sijoitettujen lastensa asioista vastaavilta sosiaalityöntekijöiltä. Meidän sakki -ajattelussa viranomaiset huomioivat koko sijaisperheen myös tästä syystä. Kaikkien perheenjäsenten ja etenkin sijoitetun lapsen etu on, että perheiden yksilölliset tilanteet ja tarpeet huomioidaan.

⁶ [Perhehoitolaki 5 §](#)

⁷ [Mannerheimin Lastensuojeluliiton erityisasiantuntija Esa Iivosen puheenvuoro](#)

Takaisin
sisällysluetteloon

Mitä
Meidän sakki
-ajattelu on?

Systemisyys. Lastensuojelun systeemissä toimintamallissa lastensuojelu organisoidaan tiimityöksi, jossa lapsen asioista vastaavalla työntekijällä on tukenaan moniammatillinen tiimi.⁸ Perheiden kontekstissa systeemi tarkoittaa perhettä kokonaisuutena, jossa perheenjäsenten hyvin- tai pahoinvointi vaikuttaa muihin perheenjäseniin. Samat systeemiset, ihmissuhteisiin ja vuorovaikutukseen liittyvät ilmiöt koskevat kaikkia perhehoidon muotoja ja lajeja, kuten lyhytaikaista ja pitkäaikaista perhehoitoa tai lasten ja aikuisten perhehoitoa, sillä ne koskevat kaikkia perheitä. Meidän sakki -ajattelua voi siis mainiosti soveltaa erilaisiin perhemuotoihin myös sijaishuollon ulkopuolella. Tilaisuuksia sisarusuhteiden vahvistamiseen tarjoutuu niin yksittäisten perheiden arjessa kuin perheitä tukevien ammattilaisten toiminnassa sekä erilaisissa perheiden elämään vaikuttavissa prosesseissa.

Yhteiset tarinat. Jaetut kokemukset ovat ihmissuhteen perusta. Kokemuksia voidaan jakaa myös keskustelemalla niistä. Kun vanhempi kertoo lapselle omasta lapsuudestaan, tai lapsi kertoo toiselle, miltä tuntui tulla perheeseen, tarinoista tulee yhteisiä. Perheen yhteiset tarinat sitovat perheenjäseniä toisiinsa ja auttavat heitä ymmärtämään toisiaan. Yhteisiä tarinoita rakennettiin Meidän sakki -hankkeen perhetyöskentelyssä (luku 4) ja Meidän sakki -tuoteperhe on kehitetty yhteisten tarinoiden periaatteen ympärille.

Kokemuksen kunnioittaminen. Lasten ja nuorten kokemusten mukaan aikuiset tekevät erilaisilla luokitteluilla elämästä tarpeettoman monimutkaista ja sitä kautta eriarvoista. Sijoitetut lapset ja nuoret kokevat elävänsä perheessä, eivät sijaishuollossa. Perhehoitoliiton nuorisotyön ja Sinut ry:n järjestämissä vertais-tapahtumissa ja Meidän sakki -ryhmissä (ks. luku 6) nuorten ajattelu näkyi esimerkiksi siten, etteivät osallistujat olleet kiinnostuneita toistensa taustoista. Heitä kiinnostivat arki ja yhdenvertaisuus arjen ihmissuhteissa.

Meidän sakki -hankkeen alkaessa yritettiin jäsentää perhehoidon käsitteistöä niin, että se ottaisi paremmin huomioon koko sijaisperheen ja sen erilaiset sisarusuhteet. Lapset ja nuoret valistivat hankkeessa mukana olleita kuitenkin siitä, miten aikuisten luomat määritelmät lähtökohtaisesti tuovat heidän ihmissuhteisiinsa mutkia, jotka eivät heidän mielestään niihin kuulu. Sisaruksia ovat sisaruksia, ovat he sitten biologisesti sukua tai eivät. Perhe on perhe, vaikka toimisi sijaisperheenä. Silti osa lapsista haluaa käyttää myös muita käsitteitä, kuten sijaissisarus. Toisille sijaissisarus on yhtä kuin perhehoitajan ”oma” lapsi ja toisille kaikki perheessä elävät lapset, joille he eivät ole biologisesti sukua, ovat sijaissisaruksia taustastaan riippumatta.

Nuorten viestit opettivat kuuntelemaan tarkkaan, miten lapset ja nuoret itse puhuvat sisaruksista ja perheistä ja mitä heidän mielestään on hyvä perhe-elämä. Toiselle hyvään perhe-elämään kuuluu yhdenvertainen oikeus osallistua vertaisryhmään, kun taas toinen on paljon onnellisempi saadessaan jäädä rauhassa kotiin.

Takaisin
sisälly-
luetteloon

⁸ <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/systemisen-lastensuojelun-levittaminen-ja-juurruttaminen-syty->

Mitä
Meidän sakki
-ajattelu on?

Vapaaehtoisuus. Koko perheen läsnäolo ja osallistuminen ovat tärkeitä silloin, kun halutaan vaikuttaa perheen hyvinvointiin. Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista. Esimerkiksi teini-ikäiselle voi perhemuodosta riippumatta joskus olla ylivoimaista toimia yhdessä paljon nuorempien sisarusten kanssa. Meidän sakki -ajattelussa nuoren tilannetta ja tunteita kunnioitetaan ja osallistumisen vapaaehtoisuus muistetaan. Vertaisryhmään voi tulla sisarusten kanssa, mutta kenenkään ei ole pakko osallistua. Työntekijän tarjous yhteisestä tekemisestä tai keskustelusta voi olla merkityksellinen, vaikka nuori kieltäytyisikin siitä.

Perhe on systeeminen kokonaisuus

- Sijaisperheen jäsenten välille muodostuu merkityksellisiä ihmissuhteita.
- Ihmissuhteet ovat ainutlaatuisia ja yksilöllisiä.
- Lapsella on oikeus määritellä, keitä hänen perheeseensä kuuluu – ja tämä oikeus on niin sijoitetuilla lapsilla kuin perhehoitajien huollettavina olevilla lapsilla.
- Lapsen käsitys voi muuttua ajan kuluessa.
- Sisarusuhteet ovat elämän pitkäkestoisimpia ihmissuhteita.
- Perheenjäsenten välinen ymmärrys edellyttää jakamista ja yhteisten tarinoiden syntymistä.

Sijaisperheen sisarussuhteet ovat tärkeitä

”Perheen sisäiset kiintymyssuhteet ovat aina tärkeitä.” (työntekijä)

”Sijaisperheen kokonaisvaltainen hyvinvointi siirtyy suoraan sijoitetun lapsen hyvinvoinniksi.” (työntekijä)⁹

Sisarussuhteiden merkitys perhehoidossa on suuri riippumatta siitä, onko perheessä perhehoitajien huollettavina olevia lapsia tai ovatko sijoitetut lapset biologisesti sukua toisilleen tai sijaisperheelle. Samassa perheessä asuminen synnyttää vuorovaikutussuhteita, jotka tarjoavat sekä mahdollisuuksia että haasteita.

Kuten adoptioperheissä ja uusperheissä, sijaisperheissä vähintään osalla lapsista on kokemus perhe-elämästä jossakin toisessa perheessä tai asuinymäristössä. Sijaisperheen vuorovaikutussuhteet rakentuvat hiljalleen yhdessä asumisen seurauksena ja etenkin suhteen alkuvaihetta värittävät muutostilanteen aiheuttaman kuormituksen lisäksi perheenjäsenten erilaiset ja toisille vieraat taustakokemukset. Uuden perheenjäsenen liittyessä joukkoon myös jo olemassa olevat suhteet perheessä kokevat muutoksia.

Läheisperheeseen sijoitettaessa sijoitetun lapsen ja sijaisperheen välillä on jo olemassa jonkinlainen side, mikä helpottaa kiintymyssuhteen syntymistä. Silti läheisperheeseen sijoittaminen tuo mukanaan haasteita esimerkiksi rooliristiriitojen vuoksi. Serkusten yhteisasuminen ei ehkä olekaan kivutonta, tai perhehoitajana toimiva sijoitetun lapsen täti voi joutua pohtimaan uudelleen suhdettaan omaan sisarukseensa. Entä mitä muutoksia ja haasteita yllättäen ja usein ilman prosessimaista ennakoivaa valmistusta alkanut perhehoitajuus tuo läheisperhehoitajien parisuhteeseen ja sitä kautta heidän mahdollisuuksiinsa tukea kaikkia perheen lapsia?

Perheväkivaltaa todistaneiden lasten keskinäisiin suhteisiin saattaa mallioppimisen tuloksena liittyä väkivaltaa sen eri muodoissa. Sisarusten sijoittaminen samaan perheeseen voi siis tuoda lapsille turvaa, mutta myös nämä suhteet voivat tarvita tukea niin lasten itsensä kuin sijaisperheen muiden jäsenten hyvinvoinnin varmistamiseksi.

Yhteinen elämä tuo mukanaan yhteisiä kokemuksia, joiden kautta sijaisperheen jäsenet oppivat hiljalleen tuntemaan toisensa. Vuorovaikutuksessa selviää esimerkiksi, miten kukin ilmaisee tunteita ja mitkä asiat tekevät toiset iloisiksi tai surullisiksi. Erilaiset taustakokemukset ja vuorovaikutuksen tavat ja tyyli saattavat kuitenkin myös ajaa perheenjäsenet törmäyskurssille.

⁹ Työntekijöiden kokemukset ovat Perhehoitoliiton vuonna 2020 tilaamasta Innolink Oy:n toteuttamasta [selvityksestä](#), johon vastasi 107 perhehoidon parissa työskentelevää henkilöä.

2

Sijaisperheen
sisarusuhteet
ovat tärkeitä

Sisarussuhteissa osoitetaan ylipäätään kielteisiä tunteita avoimemmin kuin esimerkiksi ystävyysuhteissa, ja heikot suhteet kestävät näitä negatiivisesti kuormittavia tilanteita huonommin kuin vahvat, pääosin myönteistä vuorovaikutusta sisältävät suhteet.

Sijaisperheen sisarusuhteissa lasten erilaiset taustat ja yhteisten tarinoiden puuttuminen voivat lisätä väärinkäsityksiä ja sitä kautta myös ristiriitoja. Sisarusuhteiden vahvistaminen voi lisätä lasten keskinäistä ymmärrystä ja luoda pohjaa uusien yhteisten tarinoiden rakentumiselle.

Sijoitus perheeseen voi päättyä esimerkiksi siksi, että perhehoitajat tai joku sijaisperheen lapsista kuormittuu liikaa. Perheen suhteita ja erityisesti sisarusuhteita vahvistamalla voidaan keventää perheenjäsenten kokemaa kuormitusta. Niin myönteisen vuorovaikutuksen lisääntyminen kuin kielteisen vuorovaikutuksen vähentyminen voi vahvistaa suhteita ja näin vähentää sijoituksen suunnittelemattoman päättymisen riskiä. Tärkeää on myös varmistaa, että jokaisella lapsella on omien fyysisten ja henkisten rajojen ylläpitoon tarvittavat taidot ja aikuinen, jonka puoleen kääntyä tarvittaessa.

Sisarussuhteet perhehoidossa ovat parhaimmillaan tasa-arvoisia ja turvallisia sisarusten mahdollisista haasteista huolimatta, ja on tavallista, että perhehoidossa elänyt nuori haluaa vielä 18 vuotta täytettyäänkin asua sijaisperheessä. Kun asuminen sijaisperheessä jatkuu, nuori saa tarpeellisen jälkihuollon tuen perhehoitajiltaan sekä saa rauhassa ja vaiheittain valmistautua itsenäiseen elämään samalla tavalla kuin muutkin perheessä asuvat tai asuneet nuoret.¹⁰ Perhehoitona toteutuva jälkihuolto muistuttaa tarjolla olevista vaihtoehdoista eniten tilannetta, jossa useimmat perhehoitajien biologiset tai adoptoidut lapsetkin elävät vastaavassa ikävaiheessa.

Sijaisperheessä syntyneet sisarusuhteet jatkuvat, kuten muissakin perheissä, vielä senkin jälkeen, kun yhteinen asuminen päättyy. Mitä vahvemmat sisarusuhteet ovat, sitä todennäköisemmin ne tuottavat turvaa, lohtua ja yhteistä tekemistä myös aikuisiässä.

2

Sijaisperheen
sisarussuhteet
ovat tärkeitä

On tärkeää, että myös perhehoitajien huollettavina olevia lapsia tuetaan¹¹. Ihmissuhteessa on aina vähintään kaksi osapuolta, ja kuten erityislapsiperheissäkin, sijaisperheissä pärjäävämpi lapsi voi jäädä näkymättömäksi. Perhehoitoiltoon selvityksessä¹² 80 prosenttia perhehoitajista kertoi, ettei ollut saanut sijoittavalta kunnalta ollenkaan tukea tai oli saanut hyvin heikosti tukea perheen biologisille ja adoptoiduille lapsille. Ne vastaajat, jotka kokivat tuen heikoksi, eivät myöskään suositelleet perhehoitajuutta muille. Vähemmistö vastaajista koki lastensa saaneen tukea, ja he olivat myös valmiita suosittelemaan perhehoitajuutta. Meidän sakkii -hankkeessa jollain tavalla mukana olleista vastaajista 65 prosenttia ja aktiivisesti mukana olleista 95 prosenttia arvioi, että sisarussuhteiden huomioimisessa oli tapahtunut parannusta.

Yhteenvedon voidaan todeta, että sijaisperheiden sisarussuhteiden vahvistaminen tukee perhehoitoon sijoittamisen tarkoituksen toteutumista, varmistaa perhehoidon laatua ja vähentää kaikkien perheenjäsenten kokemaa kuormitusta. Lisäksi sisarussuhteiden tuella voi jatkossa olla ratkaiseva merkitys siinä, onko Suomessa tulevaisuudessa perheitä, jotka ovat valmiita toimimaan sijaisperheinä.

Sisarussuhteiden vahvistamisen etuja:

- kaikkien lasten oikeuksien toteutuminen
- perheenjäsenten kokeman kuormituksen vähentyminen
- sijoituksen suunnittelemattoman päättymisen ehkäiseminen
- tasa-arvoisten, turvallisten sisarussuhteiden tuottama tuki elämänkaareissa
- uusien sijaisperheiden saatavuuden varmistaminen.

¹¹ Perhehoitajan huollossa olevan lapsen näkökulmaa avataan esimerkiksi videossa [Tavalliset sisarukset – ainakin mun mielestä](#).

¹² [Meidän sakkii -hankkeen vaikuttavuuden selvitys, 2021.](#)

Miten
sisarussuhteita
vahvistetaan?

Miten sisarussuhteita vahvistetaan?

Omien kokemusten tarkastelu. Vaikka aikuisella itsellään ei olisi sisaruksia, hän on todennäköisesti muodostanut sisaruudesta jonkinlaisen käsityksen, jonka pohjalta hän tarkastelee toisten sisarussuhteita. Tai jos hänellä on sisarus, jonka hän esimerkiksi kokee läheiseksi itselleen, hän tarkastelee toisten sisarussuhteita omien kokemuksiansa kautta.

Kysyttäessä aikuisilta heidän sisarussuhteistaan he saattavat vastata esimerkiksi ”olen tosi läheinen veljeni kanssa, soittelemme joka päivä” tai ”olen tosi läheinen siskoni kanssa, soittelemme noin kerran kuussa”. Kumpikin siis kokee oman sisarussuhteensa läheiseksi, vaikka yhteydenpidon tiheydessä on eroa. Kerran päivässä soitteleva saattaisi kuitenkin tehdä harvemmin soittelevien sisarusten tilanteesta sellaisen johtopäätöksen, etteivät nämä itse asiassa olekaan läheisiä toisilleen. Kerran kuussa soitteleva puolestaan saattaisi ajatella, että kerran päivässä soittelu on pikemminkin riippuvuuden kuin läheisyyden merkki.

Jotta sisarussuhteiden vahvistaminen tulisi perhehoidossa mahdolliseksi, sekä työntekijöiden että perhehoitajien on ensin tultava tietoisiksi omista sisaruuteen liittyvistä kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Tietoisuus omista ajatuksista ja niiden alkuperästä vapauttaa huomaamaan, millä kaikilla tavoilla toisten kokemukset ovat samanlaisia tai erilaisia kuin omat kokemukset ja millaisia merkityksiä muut ihmiset omiin kokemuksiinsa liittävät. Näin käsitys ”oikeasta” tavasta olla sisarus laajenee ja muiden kokemusten hyväksyminen helpottuu. Omien sisarussuhteiden tarkastelua voi tehdä yksin, ryhmässä tai yhdessä oman sisaruksen kanssa esimerkiksi sisarussuhteen roolikartan avulla. Sisarussuhteen roolikartta on kehitetty erityisesti aikuisten sisarussuhteiden tarkastelun avuksi, mutta roolikarttaan liittyvässä käsikirjassa on tietoa myös sijaishuollossa muodostuvista sisarussuhteista. Sekä roolikartta että käsikirja ovat ladattavissa ilmaiseksi Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän internetsivuilta¹³.

3

Miten sisarussuhteita vahvistetaan?

Apukysymyksiä omien sisarussuhteiden tarkasteluun:

- Kuinka monta sisarusta sinulla on?
Ovatko he sinua nuorempia vai vanhempia?
- Oletteko läheisiä vai etäisiä?
- Mistä asioista kokemuksesi läheisyydestä tai etäisyydestä syntyy?
- Mitä sisarussuhteet merkitsevät juuri sinulle?
- Minkälainen mielestäsi on hyvä sisarus?
- Miten kokemuksesi ja ajatuksesi sisaruudesta vaikuttavat toimintaasi työntekijänä, perhehoitajana tai vanhempana?

Vuorovaikutusosaamisen kehittäminen. Sisarussuhteisiin liittyvien käsitysten ja kokemusten tarkastelun lisäksi sijaisperheen sisarussuhteiden vahvistaminen vaatii aikuiselta oman vuorovaikutuksen reflektiota. Vuorovaikutuksen reflektiolla tarkoitetaan oman vuorovaikutuksellisen toiminnan ja sen taustalla olevien ajatusten ja tunteiden tietoista tarkastelua. Reflektion tarve on jatkuva, eikä kukaan koskaan tule vuorovaikutustaidoissaan valmiiksi. Toisaalta kaikki voivat kehittyä. Vuorovaikutus ja sen reflektointi ei siis ole synnyinlahja, joka toisilla on ja toisilla ei, vaan kysymys on osaamisesta, jota voi harjoitella siinä missä pyörällä ajamista tai lukemistakin.

Vuorovaikutusosaamista kehittämällä ihmisen on helpompaa toimia erilaisissa tilanteissa tarkoituksenmukaisella tavalla, tulla ymmärretyksi ja näin saavuttaa tavoitteitaan. Vuorovaikutuksen onnistuminen on kuitenkin asia, jota vuorovaikutuksessa olevat arvioivat yhdessä ja johon liittyy erottamattomana osana vuorovaikutuksen eettisyys. Jos siis toisen osapuolen tavoitteena esimerkiksi on saada oma näkemyksensä läpi keinolla millä hyvänsä, ei vuorovaikutusta voida pitää onnistuneena, vaikka henkilö saavuttaisikin tavoitteensa. Vuorovaikutusosaamiseen kuuluu ymmärrys siitä, ettei toisen henkilön oikeuksien polkeminen ole hyvää vuorovaikutusta ja että toisia kuuntelemalla voi myös oppia.

Reflektio voi toisinaan herättää hankalia tunteita ja kysymyksiä siitä, onko ihminen ”riittävän hyvä”. Tämän vuoksi vuorovaikutuksen reflektiolta yritetään joskus välttyä vetoamalla omiin pysyviksi oletettuihin ominaisuuksiin. ”Mä nyt olen tällainen nopeasti kiihtyvä” voi kertoa henkilön temperamentista, joka koostuu joukosta ihmisen synnynnäisiä valmiuksia ja taipumuksesta reagoida erilaisiin tapahtumiin. Vuorovaikutusosaamisen kehittämisessä ei kuitenkaan ole kysymys ihmisen persoonan tai temperamentin muutoksesta, vaan toiminnan säätelystä. Nopeasti kiihtyvä voi oppia rauhoittamaan itsensä vuorovaikutustilanteissa siinä missä ujo tai arka voi oppia huolehtimaan, etteivät toiset ylitä hänen henkilökohtaisia rajojaan.

Miten
sisarussuhteita
vahvistetaan?

Vuorovaikutus on siis opittua käyttäytymistä. Käyttäytymisen muutos on mahdollista kaikenikäisille, ja myös muut kuin henkilö itse hyötyvät vuorovaikutusosaamisen kehittymisestä. Vuorovaikutus voi kehittyä erityisesti silloin, kun ihminen on motivoitunut muutokseen ja saa prosessiin tukea ja ohjausta. Hyvää vuorovaikutusta voi mallintaa perheenjäsenten keskinäisessä vuorovaikutuksessa, työntekijöiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa sekä perheen ja työntekijöiden välisessä vuorovaikutuksessa.

Tunteminen. Kun perhehoitajilta kysyttiin, kuinka monta kertaa vuodessa viranomaisten tulisi tavata heidän perhettään, jotta viranomaisten voisi sanoa tuntevan heidät, puolet vastasi neljä kertaa tai useammin. Vain viisi prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että nykytilanteessa tavallinen kerran vuodessa riittää. Kuten seuraavista lainauksista voi päätellä, tunteminen mahdollistaa esimerkiksi molemminpuolisen luottamuksen ja sen, että perheen tilanteen säännölliseen seurantaan riittävät paikoitellen hyvin kevyet ja nopeatkin ratkaisut, kuten kuulumisten kysely puhelimitse tai etäyhteyksin.

"Tietävät nimet ja asiat niin ettei joka kerta tarvitse kaikkea alusta selittää."
(perhehoitaja)

"Ovat säännöllisesti yhteydessä ja kyselevät kuulumisia." (perhehoitaja)

"Muistavat meidän tavat toimia ja luottavat meidän kykyyn tunnistaa asiat ja ongelmat." (perhehoitaja)

"Keskustelut ovat luontevia, eikä sellaisia jäykkiä virastokeskusteluja."
(perhehoitaja)¹⁴

Vuorovaikutuksen tuki. Perheenjäsenten ja heidän tilanteensa tunteminen ja säännöllinen yhteydenpito mahdollistavat sen, että työntekijät voivat tukea perheen vuorovaikutusta ja sitä kautta vahvistaa myös sisarussuhteita. Työntekijät voivat kannustaa perhettä yhteiseen tekemiseen ja tukea perheenjäseniä huomaamaan toisissaan esimerkiksi sellaista hyvää, jota helposti pidetään itsestänselvyytenä. Työntekijät voivat myös tukea perhettä perheen historian tarkastelussa ja yhteisten tarinoiden rakentamisessa.

Kirjaaminen voi tukea vuorovaikutusta erityisesti silloin, kun se tehdään avoimesti ja kun perheenjäsenet voivat vaikuttaa siihen, mitä työskentelystä kirjataan. Sijoitetun lapsen asiakirjoihin kirjattaessa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, mitä kirjataan ja millä tarkkuudella. Asiat, jotka eivät koske suoraan sijoitettua lasta tai vaikuta hänen prosesseihinsa, kirjataan perhehoitajan asiakirjoihin.

¹⁴ Perhehoitajien kokemukset ovat Perhehoitoliiton vuonna 2021 tilaamasta Innolink Oy:n toteuttamasta selvityksestä, johon vastasi 179 perhehoitajaa.

3

Miten sisarusuhteita vahvistetaan?

Niin vuorovaikutus kuin sen tukeminen ovat prosesseja, ja muutokset ovat joskus hitaita. Jos siis tavoitteena on saada aikaan muutosta esimerkiksi sisarusten välisessä vuorovaikutuksessa, perheen kanssa on hyvä asettaa yhteistyössä sekä pitkän aikavälin tavoitteita että niiden kanssa sopusoinnussa olevia lyhyen aikavälin tavoitteita. Toisaalta vuorovaikutus ja sen tukeminen edistävät myös molemminpuolista tuntemista ja luottamusta, jotka jo sinänsä ovat arvokkaita. Vuorovaikutuksen tuen ei siis suinkaan aina tarvitse olla tavoitteellista. Tärkeämpää on yhteinen käsitys siitä, mitä ollaan tekemässä.

Käsikirjan liitteenä olevat muistilistat ([liite 1](#)) on tarkoitettu tueksi perhehoidon kohtaamis- ja vuorovaikutustilanteisiin. Listat eivät ole tyhjentäviä, vaan niitä kannattaa peilata käsikirjan muuhun sisältöön ja pohtia, mitkä asiat juuri omassa tehtävässä ja tilanteessa ovat tärkeitä.

Ohjeistuksien ja toimintatapojen tarkistus. Perhehoidon järjestäjillä ja tuottajilla on omia ohjeistuksiaan ja toimintatapojaan, joita on hyvä tarkastella myös koko perheen huomioimisen ja sisarusuhteiden vahvistamisen näkökulmasta. Vähintään on hyvä tarkistaa, etteivät ohjeistukset estä tai ehkäise koko perheen huomioimista. Parhaimmillaan ohjeistukset tukevat kaikkien osapuolten oikeuksien toteutumista.

Kunnan, maakunnan tai hyvinvointialueen perhehoidon toimintaohjetta on tärkeää peilata Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuun Lastensuojelun perhehoidon järjestäminen – Suositukset perhehoidon toimintaohjeiden sisällöiksi¹⁵, jossa ohjataan sekä periaatteiden että käytännön tasolla koko sijaisperheen huomioimiseen.

Lasten ja nuorten viestit työntekijöille¹⁶

- Tutustu koko perheeseen, muista kaikkien nimet.
- Tervehdi kaikkia, huomioi myös lemmikit.
- Muista että tavallinen perhe-elämä voi olla taustoja tärkeämpää.
- Älä määrittele perhettä meidän puolesta.
- Älä tiedä paremmin.
- Muista että yhden lapsen tapaamisjärjestelyt vaikuttavat meihin kaikkiin.
- Muista että kaikilla meillä on oikeus kääntyä viranomaisten puoleen.

¹⁵ Lastensuojelun perhehoidon järjestäminen ([julkari.fi](#)).

¹⁶ Kymenlaakson nuorten kehittäjäryhmä, 2018, Minna Ahokkaan kooste.

3

Miten
sisarussuhteita
vahvistetaan?

Miska Korpelainen

17

Lasten ja nuorten viestit perhehoitajille¹⁷

- Ota koko perhe puheeksi ammattilaisten kanssa.
- Järjestä niin että koko perhe voi olla paikalla ammattilaisten tapaamisissa.
- Keskustele lasten kanssa arkisista asioista, tunteista ja tärkeistä elämäntapahtumista.
- Syödään yhdessä.
- Tehdään yhdessä – ja erikseen.
- Ei tehdä mitään – yhdessä.
- Älä määrittele perhettä meidän puolesta.
- Älä tiedä paremmin.

S

Takaisin
sisälly-
luetteloon

¹⁷ Saatua tiedoksi ja koottu Meidän sakkii -hankkeen aikana.

Perhetyöskentely

”Meillä on kaksi sisarusparia, jotka aiemmin leikki vain keskenään, mutta nykyään heidät on saatu sulautumaan yhteen, että ei ole sisko ja veli tai toiset vain keskenään. He on jo yksi porukka.” (perhehoitaja)

Tässä luvussa kuvataan ja arvioidaan työskentelyä, jota Perhehoitoliitto ry kokeili vuosina 2018–2019 osana Meidän sakki -hanketta¹⁸. Kokemukset ovat vapaasti sekä ammattilaisten että perhehoitajien käytettävissä, ja työskentelyä voi muokata tarpeen mukaan.

Perhehoitoliiton kokeilun aikana sijaisperheitä tavattiin heidän kodeissaan. Tapaamisten tavoitteena oli vahvistaa perheen yhteistä tarinaa, lisätä perheenjäsenten keskinäistä ymmärrystä perheen tilanteesta sekä tukea lasten välisiä sisarussuhteita. Työskentelyn kohteena oli koko sijaisperhe.

Sijaisperheiden kanssa työskentelyä tukevat Meidän sakki -materiaalit ja perhetyöskentelyssä hyödynnetyt materiaalit on koottu [liitteeseen 2](#).

Meidän sakki -perhetyöskentelyn teemat:

1. Tutustuminen, verkosto
2. Perheen historia, nykyhetki, yhteiset tarinat
3. Lasten tapaaminen: sisarusrastit
4. Koko perhe sisarussuhteiden äärellä
5. Perheen vahvuudet, palaute, työskentelyn päättäminen
6. Vanhempien tapaaminen

Työskentelyyn osallistui kahdeksan perhettä, yhteensä 24 lasta ja 16 vanhempaa. Perheet valikoituivat mukaan puhelinkeskustelujen perusteella. Perhehoitajan tai perhehoitajien kanssa keskusteltiin heidän perhetilanteestaan, perheen osallistumisen motivaatioista ja sovittuihin päivämääriin sitoutumisen mahdollisuudesta.

¹⁸ Työskentelyn suunnittelivat ja toteuttivat hankepäällikkö Emilia Säleksen suunnitelmien pohjalta Meidän sakki -hankkeen sosiaalityöntekijä Annemari Karjalainen sekä psykologi Tarja Janhunen (Psykologipalvelu Mielle). Perhetyöskentelyyn liittyvät kartoitukset toteutti psykologi Rauni Nousiainen (Psykologipalvelu Poiju). Perheessä, jossa oli paljon lapsia, työskentelyyn osallistui myös Meidän sakki -hankkeen harjoittelija, sosionomiopiskelija Outi Mononen.

Työntekijät varmistivat myös, että työskentely sopi sijoitettujen lasten asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille. Sosiaalityöntekijöiden tehtäväksi jäi tiedottaa sijoitetun lapsen elämässä mukana oleville vanhemmille tai muille huoltajille sijaisperheessä tapahtuvasta työskentelystä ennen työskentelyn alkua. Työskentelystä kertomista helpotettiin jakamalla vastuusosiaalityöntekijöille tiedote, johon oli koottu tulevasta työskentelystä keskeiset asiat.

Perheitä tavattiin viisi kertaa perheen kotona. Viiteen tapaamiskertaan päädyttiin, jotta työskentelyä oli mahdollista toteuttaa prosessimaisesti ja jotta työntekijöillä ja perheenjäsenillä oli riittävästi aikaa tutustua toisiinsa – olivathan perheet ja työntekijät toisilleen entuudestaan tuntemattomia. Tapaamiset ajoittuivat useimmiten alkuiltaan, kun perheenjäsenet olivat kotiutuneet koulusta ja töistä. Tapaamiskerrat eivät olleet säännöllisin väliajoin, vaan ne toteutuivat 1–4 viikon välein perheelle sopivina aikoina. Tapaamiskerroista neljä oli suunnattu koko perheelle ja yksi lapsille. Yksi tapaaminen kesti noin kaksi tuntia.

Työntekijät toivat tapaamisiin mukanaan välipalan ja sen nauttimiseen tarvittavat astiat. Ruuan tarjoamisella haluttiin varmistaa, ettei perheen tarvinnut etukäteen erityisesti valmistautua tapaamisiin eikä työntekijöiden jäljiltä myöskään jäänyt sotkua siivottavaksi.

Ruuan tuominen ja tarjoileminen antoi myös työntekijöille roolin toimijana, ja sen kautta syntyi luonteva tila yhteiselle tapaamiselle. Yhteinen ruokailu teki työntekijöistä myös enemmän ”ihmisiä” – etenkin lapsille oli tärkeää, että työntekijätkin söivät.

Välipalatarjoilujen järjestämiseen meni oma aikansa, ja niiden hankintaa piti suunnitella. Mehut, keksit ja muut säilytystä kestävät tuotteet ostettiin etukäteen. Tapaamiskertoja edeltäviin ostoksiin jäivät tuoretuotteet, kuten karjalanpiirakat, sämpylät, juustot, voit, kurkut, tomaatit ja hedelmät. Perheiltä varmistettiin etukäteen mahdolliset ruoka-aineallergiat, ja he saivat myös jonkin verran vaikuttaa tarjoiluihin. Lasten omaa tapaamiskertaa varten lapset saivat valita mieleisensä tarjoilut.

Työskentelyn vaikuttavuuden arvioimiseksi perheiden lähtötilanne kartoitettiin. Kartoitus toteutettiin Family System Testillä (FAST)¹⁹. FAST on psykologien käyttöön tarkoitettu testi, jolla tarkastellaan perheen vuorovaikutus- ja valtasuhteita tavallisessa tilanteessa, ihannetilanteessa ja ristiriitatilanteessa.

Työskentelyn sisältöjä mietittiin etukäteen yhdessä perhehoitajien kanssa, jotta perheen tärkeät ja ajankohtaiset asiat oli mahdollista huomioida työskentelyssä. Perhehoitajien kanssa keskusteltiin siitä, että työntekijät toimivat ohjaajina ja huolehtivat tapaamisten tarjoiluista, työskentelyn etenemisestä ja aikataulutuksesta. Vanhemmat osallistuisivat työskentelyyn, mutta vastuu työskentelystä olisi työntekijöillä.

¹⁹ Lisää testistä ja sen käytöstä luvussa 4.7.

Menetelmät ja välineet, joiden kautta teemoja lähestyttiin, mietittiin perhekohtaisesti ennen jokaista tapaamista. Menetelmien valintaan vaikuttivat mm. lasten ikä ja perheen koko. Tapaamisten jälkeen työntekijät kävivät keskenään keskustelun siitä, mitä olivat havainneet ja mikä osa suunnitelmista toteutui. Osoittautui, että työskentely vaati joustavuutta ja myös varasuunnitelmia saattoi olla tarpeellista ottaa käyttöön. Yhteinen keskustelu ja reflektio auttoivat jäsentämään tapaamisia ja purkamaan omia ajatuksia ja tunteita sekä suunnittelemaan seuraavaa tapaamiskertaa. Tapaamiset liittyivät temaattisesti toisiinsa, ja usein seuraavan kerran sisällöt syntyivät edellisen tapaamiskerran herättämien ajatusten pohjalta.

Työparityöskentely mahdollisti tarkemman havainnoinnin varsinkin, kun tavattiin koko perhettä lapsineen. Kun toinen työntekijä ohjasi, toisen oli mahdollista keskittyä havainnointiin ja muistiinpanojen tekemiseen. Tapaamisten herättämät ajatukset ja tunteet oli hyvä purkaa työparin kanssa, ja samalla oli tilaisuus miettiä mahdollisia kehittämisen kohtia.

Jokaisella perhetapaamisella oli kiinteä rakenne:

Aloittaminen – Työskentely – Lopettaminen.

Aloitukseen varattiin 20 minuuttia, työskentelyyn noin 1,5 tuntia ja lopettamiseen 15 minuuttia.

Tapaamisten samanlaisena toistuva rakenne auttoi osallistujia, erityisesti lapsia, hahmottamaan ja jäsentämään työskentelyä. Rutiineilla haluttiin tuoda kohtaamisiin erityisesti lastensuojelun kontekstissa tärkeää turvallisuuden tunnetta.

Jokainen tapaamiskerta alkoi yhteisen välipalan syömisellä ruokapöydän ääressä. Symbolisen merkityksen lisäksi välipalalla oli myös käytännöllinen merkitys: kenenkään ei tarvinnut aloittaa työskentelyä nälkäisenä. Ruokapöydän ääreen kokoontuminen tarjosi luonnollisen paikan kuulumisten vaihtamiselle ja työskentelyyn orientoitumiselle. Tapaamisten alussa on tärkeää kuulla jokaisen

perheenjäsenen kuulumisia. Välipalan päätteeksi astiat siivottiin pois, ja työntekijät johdattelivat perheen kohti päivän työskentelyä.

Perhetapaamisten lopussa kokoonnuttiin uudestaan pienen herkun ääreen tekemään yhteenvetoa tapaamisesta. Lopetuserkuna tarjoaminen motivoi lapsia – ja ehkä aikuisiakin – tulemaan vielä pöydän ääreen keskustelemaan tapaamiskerran herättämistä tunnelmista ja ajatuksista. Jotkin tapaamiskerrat olivat herättäneet paljonkin ajatuksia, mutta toisinaan puhumista ei juurikaan ollut. Lopussa tapaamiskohtaista arviota tehtiin lasten kanssa myös peukalolla (peukku ylös, puoliväli tai alas). Kun peukku näytettiin, oli helppo tehdä jatkokysymys, mitä ylöspäin/puoliväliin/alaspäin osoittava peukku kullekin lapselle tarkoittaa.

4.1. Ensimmäinen tapaaminen: tutustuminen ja perheen verkoston hahmottaminen

Ensimmäinen tapaaminen

Tavoite:

Tutustuminen, perheen kokoonpanon ja verkoston hahmottaminen

Työmenetelmät:

Toisen perheenjäsenen esittely, aikajana, perheen verkosto symboleilla, perhekuva

Huomioitavaa:

Mieti etukäteen, mitä asioita olet valmis kertomaan itsestäsi perheelle.

Ensimmäisen tapaamisen tavoitteena oli tutustuminen. Työntekijät eivät olleet perheille ennestään tuttuja, joten aluksi ohjaajat esittäytyivät ja kertoivat työskentelystä. Työntekijät kertoivat itsestään työn lisäksi myös henkilökohtaisia, lapsille mielenkiintoisia asioita esim. sisaruksistaan, perheestään ja harrastuksistaan. Tämä oli tietoinen valinta, jonka tavoitteena oli, että tutustuminen olisi molemminpuolista ja työntekijät näyttäytyisivät perheelle kokonaisina ihmisinä.

Työntekijöiden esittäytyttyä perheenjäsenet esittelivät toinen toisensa. Ajatuksena oli vähentää jännitystä, jota oman itsen esittely usein sekä aikuisille että lapsille tuottaa. Tarvittaessa käytettiin apukysymyksiä (esim. mitä sisarus harrastaa, mistä tykkää ja mistä ei tykkää, mikä on lempiruoka, missä on hyvä ja mitä häneltä voisi oppia). Esittelytilanteessa työntekijät tekivät havaintoja siitä, miten lapset ja aikuiset kertoivat toisistaan (esim. oliko toisen asemaan asettuminen helppoa tai kuinka paljon perheenjäsenet toisistaan tiesivät). Sekä lapset että aikuiset kuuntelivat kiinnostuneina, mitä heistä kerrottiin, ja kaikki suostuivat kertomaan toisistaan.

Syksyn perheiden²⁰ kanssa tehtiin perhekuva. Työntekijät olivat tuoneet mukanaan erilaisia kuvakortteja, joista perhe yhdessä valitsi jokaiselle työskentelyssä mukana olevalle perheenjäsenelle häntä kuvaavan kortin. Työskentely aloitettiin sillä, että perheenjäsenet valitsivat, minkä väriselle kartongille

²⁰ Työskentelyssä oli mukana 8 perhettä, joista puolet oli mukana syksyllä 2018 ja puolet keväällä 2019.

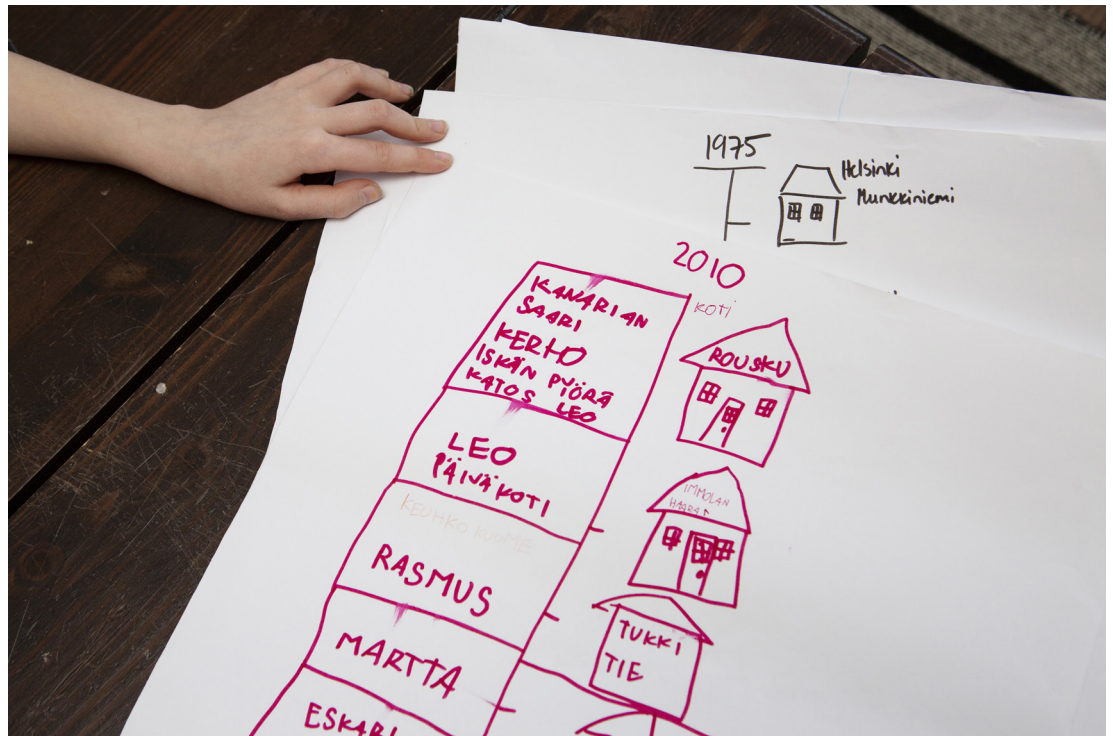

he halusivat perhekuvan tehdä. Syntyi neuvottelua, kun yksi halusi sinisen, toinen punaisen ja kolmas oli ehdottomasti mustan kannalla. Yhdessä perheenjäsenet joutuivat päättämään, miten valinta tehtiin ja mikä väri valittiin. Tehtävä toi esille perheen tapoja ratkaista hankalia asioita, ja sisarusten väleistä voitiin tehdä havaintoja. Lapsi saattoi esimerkiksi sanoa, että ”aina pitää valita se, minkä tuo haluaa”. Usein vanhemmat auttoivat päätöksen teossa, ja ratkaisu saatiin tehtyä.

Suurimmalle osalle perheistä kortit olivat kiinnostavia, ja perheenjäsenet lähtivät innokkaasti tutkimaan niitä. Osalle perheistä korttivalintojen tekeminen oli helppoa, ja valinnat tehtiin yhdessä. Muutamassa perheessä jokainen halusi valita oman korttinsa ja joissakin perheissä työntekijöiden piti olla tarkkana, ettei kuvien kautta kerrottu toisesta ikäviä asioita tai kiusattu. Valintojen jälkeen kortit liimattiin kartongille. Perheenjäsenet päättivät yhdessä, miten kuvat asettuivat suhteessa toisiinsa. Perhekuva jäi perheeseen, ja joissakin perheissä se laitettiin seinälle tai jääkaapin oveen.

Perhekuvan tekemisen jälkeen syksyn perheissä siirryttiin aikajanatyöskentelyyn. Kaikki perheenjäsenet saivat oman paperin (vähintään A3-kokoa), johon heitä pyydettiin merkitsemään itselle tärkeitä tapahtumia, paikkoja ja henkilöitä heidän elämänsä varrelta, syntymästä siihen päivään saakka. Toteutuksen sai tehdä kukin omalla tavallaan piirtäen, kirjoittaen ja värittäen. Paperin lisäksi tarjolla oli eri värisiä tusseja, puukyniä ja liituja.

Aikajanatyöskentelyn tavoitteena oli tehdä näkyväksi, miten kunkin perheenjäsenen tie oli johtanut tähän perheeseen ja tähän hetkeen. Jokainen teki omaa janaansa. Vanhempien jانات olivat luonnollisesti pidempiä ja elämään mahtui monenlaisia asioita ja tapahtumia. Lasten jانات olivat lyhyempiä, ja he varmistelivat vanhemmilta, milloin asiat olivat tapahtuneet. Joitakin ajankohtia, kuten muuttoa, lasten tulemista perheeseen ja lomamatkoja, perhe muisteli yhdessä. Työntekijät auttoivat lapsia janojen tekemisessä ja keskustelivat lasten kanssa siitä, mitä kaikkea janelle tuli.

Osalle lapsista janan tekeminen oli vaikeaa, koska he eivät juurikaan muistaneet tai halunneet muistella asioita. Yksi nuorista sanoi, että janan tekeminen oli tylsää, koska hän on käynyt elämänsä tapahtumia niin paljon läpi, ettei olisi halunnut tehdä sitä siinä vaiheessa. Yhdessä perheessä perheen biologinen lapsi koki, että hänen elämässään ei ole ollut paljoakaan tapahtumia (esimerkiksi muuttoja) sijoitettuihin sisaruksiin verrattuna. Toisessa perheessä eräs sijoitetuista lapsista kuvasi aikajanalle hyvin osuvasti hänelle merkittävät asiat.

Työskentelyn ja tapaamisen loppuksi aikajana levitettiin vierekkäin ja niitä katseltiin yhdessä perheenjäsenten kanssa. Yleisistä huomioista juteltiin – esimerkiksi siitä, että vanhempien janaat ovat pitkiä ja lasten aikajanaat erilaisia suhteessa toisiinsa. Työntekijät ottivat aikajanaat mukaansa ja sovittiin, että niiden tarinaa käytäisiin läpi seuraavalla kerralla.

Kevään perheiden kanssa perhekuvan ja aikajanatyöskentelyn sijaan perheen kokoonpano tehtiin näkyväksi värikkäiden ihmis- ja eläinhahmojen avulla (Lajitteluperheet, Learning Resources) Tejping-nukkeleikkimetodia soveltaen. Perhettä pyydettiin teippaamaan maalarinteipillä kodin ääriviivat ruokapöytään tai alustalle. Teippaaminen oli hauskaa etenkin lasten mielestä, mutta useimmiten vanhemmat tekivät käytännön työn. Teippaamisen jälkeen perheenjäsenet saivat valita ihmis- tai eläinhahmon kuvaamaan itseään ja muita perheenjäseniä ja sijoittivat ne ”pohjapiirustuksen” päälle sellaiseen kohtaan, mikä tuntui hyvältä tai omalta tai mihin he halusivat asettua suhteessa toisiin perheenjäseniin. Tämän jälkeen perhe sai yhdessä miettiä muita merkittäviä paikkoja ja henkilöitä, joita heidän verkostossaan on. Myös näille he valitsivat symbolit ja teippasivat paikan. Lopuksi perheet kertoivat, keitä ja mitä heidän tekemässään asetelmassa on.

Nina Kaverinen

Asetelmissa näkyivät usein kodin ja perheenjäsenten lisäksi sijoitettujen lasten syntymävanhempien kodit sekä sijoitettujen lasten ja sijaisperheen sukulaisia, kavereita, kesämökkejä ja harrastuksia. Tehtävän avulla perheelle tärkeät paikat ja ihmiset sekä se, että lapsella oli monta kotia, tulivat konkreettisesti näkyviksi. Tämä mahdollisti lapsille merkityksellisistä asioista puhumisen. Perheissä, joissa oli pieniä lapsia, keskusteltiin esimerkiksi siitä, että eri kodeissa on erilaisia tunteita ja sääntöjä. Kotien ”näkyminen” antoi sisaruksille mahdollisuuden ja luvan kysyä kodeista, joita he eivät tunteneet ja joissa he eivät olleet käyneet. Joissakin syksyn perheissä Tejing-työskentely olisi mahdollisesti auttanut aikajanaa paremmin hahmottamaan lapsille tärkeitä henkilöitä ja paikkoja. Sijaisperheen lisäksi sijoitetulle lapselle tärkeitä paikkoja voivat olla isän koti, äidin koti, mamman koti, mummola, vaarin koti, vanhempien sisarusten omat kodit, nuorempien sisarusten sijaiskodit, oma tukiperhe, mökki ja niin edelleen.

4.2. Toinen tapaaminen: perheen tarinat, perheen arki ja tunteet

Toinen tapaaminen

Tavoite:

Perheen historian ja nykyhetken tarkastelu, yhteisten tarinoiden rakentaminen

Työmenetelmät:

Esim. aikajanat, Värikäs tunnekartta (Parisuhdekeskus Kataja),
Älyä tunteet -materiaali (Pesäpuu ry),
Tunteiden tuulimylly (Suomen mielenterveys ry)
ja Kissanpäivät-kortit (Pesäpuu ry)

Huomioitavaa:

Pohdi etukäteen, miten toimit, jos perheen tarinoiden kerrontaa on tarpeen rajata. Pohdi myös, miten suunnittelemasi työskentelytavat sopivat juuri kyseessä olevalle perheelle.

Syksyn perheiden kanssa toisella tapaamisella jatkettiin aikajanojen esittelyä. Vanhemmat saivat ensin kertoa tarinansa. Vanhempien tarinat olivat perheen kokonaishistoriaa rakentavia tarinoita, jossa lasten syntymät ja muutot perheeseen useimmiten näkyivät. Vanhempien kertoessa omia tarinoitaan tuli selväksi, että perheen lapset tiesivät tai muistivat heidän tarinoistaan vain vähän. Lapset olivat kiinnostuneita kuulemaan mm. mitä vanhemmat olivat tehneet ollessaan lapsia, millaisia leikkejä he olivat leikkineet saman ikäisinä kuin lapset olivat nyt ja minkälaisia ihmissuhteita heillä oli ollut. Osalle lapsista vanhemman tarinaan keskittyminen oli vaikeaa esimerkiksi siksi, että tarina oli niin pitkä.

Lapset saivat vuorollaan kertoa oman tarinansa, ja lopuksi muut perheenjäsenet ja työntekijät saivat esittää lisäkysymyksiä. Jos aikaa tuntui kuluvan paljon, työntekijät auttoivat kertojia keskittymään olennaisiin asioihin.

Lasten aikajanoista tuli näkyville, että sijoitetuilla lapsilla oli ollut elämässään paljon tapahtumia ja muuttoja, joista kaikista sisarukset eivät olleet tietoisia. Toisaalta näkyväksi tuli myös se, että perheen biologisilla lapsilla tapahtumia on huomattavasti vähemmän.

Menneisyyden lisäksi toisella tapaamiskerralla tutkittiin perheen nykyhetkeä. Perheenjäseniltä kysyttiin, ketkä perheessä viettivät enemmän aikaa yhdessä ja ketkä vähemmän. Sitten muodostettiin ryhmät tai parit siten, että syystä tai toisesta vähemmän aikaa yhdessä viettävät saatettiin yhteen. Vanhemmat laitettiin eri ryhmiin.

Pareille tai ryhmille jaettiin punaisia, keltaisia ja vihreitä liimalappuja ja perheenjäseniä pyydettiin kirjoittamaan niille ajatuksiaan. Vihreille lapuille kirjoitettiin arjessa toimivia asioita, keltaisille lapuille asioita, joita haluttiin lisää ja punaisille lapuille asioita, joita haluttiin vähentää.

Kun ryhmät olivat valmiita, kokoonnuttiin yhteen. Jokainen väri käytiin yhdessä läpi. Kukin ryhmä tai pari kertoi vuorollaan, mitä he halusivat arjessa vähentää (punaiset laput), sen jälkeen kukin ryhmä kertoi, mikä arjessa toimii (vihreät laput) ja viimeisenä kukin ryhmä kertoi, mitä he halusivat lisää. Lähes aina ryhmillä oli samansuuntaisia ajatuksia ja toiveita. Useissa perheissä haluttiin esimerkiksi enemmän yhteistä aikaa – tätä halusivat sekä lapset että vanhemmat. Työskentelyn lopuksi perheen tehtävänä oli miettiä, mitä he voivat konkreettisesti tehdä asioiden muuttamiseksi.

Kevään perheiden kanssa ehdittiin myös pysähtyä tunteiden äärelle. Yhdessä mietittiin, mitä tunteet tarkoittavat, mistä ne tulevat ja miten ne ohjaavat toimintaa. Perheen tehtävänä oli miettiä, millaisia tunteita heidän arjessaan esiintyy ja mitä tunteita perheenjäsenten on helppo tai vaikea ilmaista. Keskustelun apuvälineinä käytettiin mm. Värikästä tunnekarttaa (Parisuhdekeskus Kataja), Älyä tunteet -materiaalia (Pesäpuu ry), Tunteiden tuulimyllyä (Suomen mielenterveys ry) ja Kissanpäivät-kortteja (Pesäpuu ry).

Kissanpäivät-korteissa on kaksi samanlaista korttia ilmaisemassa tiettyä tunnetta (esimerkiksi iloinen, onnellinen, peloissaan tai hämmentynyt). Niiden perheiden kanssa, joissa oli pienempiä lapsia, käytettiin kortteja muistipelinä. Kortit käännettiin ylösalaisin, ja tavoitteena oli löytää parit. Muistipelin varjolla kortteja käytettiin tunteiden tunnistamisen ja sanoittamisen apuna. Kun kortin kääntää, sen äärelle voi myös pysähtyä. Ensin kysyttiin esimerkiksi ”Mikäköhän tunne kortin kissalla mahtaa olla?” Sitten voitiin miettiä, onko itsellä koskaan ollut samanlaista tunnetta (Milloin sinä olet onnellinen? Mistä muut huomavat, että olet onnellinen?)

Yhdessä perheessä käytettiin Älyä Tunteet – Apukäsi lasten tunnetaitojen vahvistamiseen -materiaalia (Pesäpuu ry). Lasten ja vanhempien kanssa mietittiin konkreettista tilannetta, jossa tunteet olivat kuohahtaneet ja käyttäytymisen hillintä pettänyt. Materiaalissa oli konkreettisia kysymyksiä, jotka auttoivat tilanteen jäsentämisessä. Kyseisen perheen lasten vaikutti olevan vaikea asettua miettimään konkreettista tilannetta ja sen herättämiä tunteita. Yhdessä keskustelemista ei juurikaan syntynyt. Merkittävältä kuitenkin tuntui, että vanhemmat auttoivat lapsia miettimään tilannetta. Vanhemmat saivat käyttöönsä uudenlaisia kysymyksiä ja erilaisen mallin ristiriitatilanteiden purkamiseen.

Muutamassa perheessä toinen tapaamiskerta muokattiin perheiden tarpeiden mukaan, mutta yleisteema pysyi samana. Yhdessä perheessä toinen vanhempi ja työntekijä työskentelivät pienten lasten kanssa, ja toinen työntekijä tapasi toisen vanhemman kanssa perheen vanhinta lasta. Vanhemman ja esikoisien yhteisessä tapaamisessa keskusteltiin perheenjäsenten erilaisista rooleista ja tunteista.

Yhdessä perheessä aikajana tehtiin perheen kanssa yhdessä ja teipattiin pitkälle pöydälle, jolloin perheen ja sisarusuhteiden historia saatiin samalla kertaa näkyväksi ja yhteiseen keskusteluun. Aiemmin perheen tarinassa oli kuulunut vahvasti syyllisyys. Erityisesti yksi lapsista puhui itsestään syyllisenä perheen tilanteeseen. Aikajanan kautta saatiin kuitenkin konkreettisesti näkyville, että kaikkeen siihen, mihin hän ajatteli olevansa syyllinen, hän ei millään voinut olla syyllinen – olihan osa hankalista asioista ollut olemassa jo ennen hänen syntymäänsä.

Lasten ja vanhempien sijoitukseen liittyvät muistikuvat saattoivat olla myös erilaisia. Vanhemmat muistivat, että asioista oli keskusteltu ja niitä oli pohdittu yhdessä, mutta lapsilla tällaista muistikuvaa ei välttämättä ollut. Konkreettiset, jokaiselle esitetyt kysymykset (Mitä sinä muistat tästä ajankohdasta? Miten sinä muistat, että asiasta juteltiin?) mahdollistivat erilaisten näkökulmien ja muistikuvien esille tuomisen ja niistä keskustelemisen. Perheenjäsenet pystyivät tuomaan oman näkökulmansa esille ja purkamaan mieltä painamaan jääneitä tapahtumia matkan varrelta. Näin monesta erillisestä tarinasta tuli perheen yhteinen tarina.

4.3. Kolmas tapaaminen: sisarusrastit

Kolmas tapaaminen

Tavoite:

Sisarusten ohjaaminen hyvään vuorovaikutukseen

Työmenetelmät:

Leikit, keskustelut, tarinoiden kuunteleminen, perhekuva

Huomioitavaa:

Työntekijöiden täysipainoinen osallistuminen on tässä tapaamisessa lapsille erityisen tärkeää.

Kolmanteen tapaamiseen osallistuivat vain lapset. Tapaamisen tavoitteena oli saada sisarukset toimimaan yhdessä, huomioimaan toisensa ja tarkastelemaan sisarussuhdetta sekä sisaruuteen liittyviä erilaisia tunteita. Vanhemmat saivat jäädä seuraamaan tapaamista, mutta useimmat heistä lähtivät viettämään kahdenkeskistä aikaa.

Tälle tapaamiselle lapset saivat valita tarjoilut, ja kaikissa perheissä lapset valitsivat pitsaa ja limua. Tapaaminen aloitettiin totuttuun tapaan syömisellä. Sen jälkeen siirryttiin toimintaan ja lapsille kerrottiin, mitä tehdään.

Työntekijät olivat valmistelleet sisaruksille erilaisia tehtävärasteja, joiden välillä siirryttiin erilaisten leikkien avulla. Näitä olivat esimerkiksi käveleminen ilmapalloa ilmassa pitäen, höyhenen puhaltaminen paikasta A paikkaan B ja toisen johdattaminen sokkona lempipaikkaan.

Useimmat lapset pitivät sokkokävelystä, vaikka se oli myös vaikeaa. Lapsia pyydettiin valitsemaan, kumpi on A ja kumpi on B. Sen jälkeen kerrottiin, että ensin A johdattaa B:n paikkaan, joka on itselle tärkeä tai kiva. Lapsille korostettiin, että harjoitus on luottamusharjoitus ja että se pitää tehdä turvallisesti. Johdattajan vastuulla on opastaa niin, että toinen voi turvallisesti seurata. Kun määränpään oli päästy, johdattaja kertoi, miksi on valinnut kyseisen paikan. Sen jälkeen roolit vaihtuivat toisin päin.

Ensimmäisellä rastilla sisaruksia pyydettiin seisomaan ison paperin päälle (avattu sanomalehti tai fläppipaperi) niin, etteivät kenenkään jalat osuneet lattiaan. Jokaisen onnistuneen kerran jälkeen paperi puolitettiin. Mitä pienempi paperi, sen vähemmän jalkoja paperille mahtui ja sitä tiiviimmin

lapset sen päällä olivat. Lopussa osa lapsista oli toistensa reppuselässä, toinen toistensa varpailla ja niin edelleen. Paperin päälle mahtuminen on energisoiva ja hauska ryhmätyötaitoja ja tasapainoa harjoittava leikkimielinen tehtävä.

Syksyn perheissä toisella rastilla sisarusten tuli yhdessä keksiä erilaisia ratkaisuja kuviteltuun sisarusten väliseen kiistatilanteeseen ”Minni tekee vaikeita matikan läksyjä. Äiti tulee tarkistamaan ja sanoo, että läksyt pitää tehdä loppuun. Minni kiehahtaa. Heittää kirjat seinään ja huutaa. Mitä seuraavaksi tapahtuu?” Sisaruksia pyydettiin miettimään, mitä seuraavaksi tapahtuisi, mutta lähes kaikki kokivat tehtävän vaikeaksi. Levottomuus lisääntyi, tehtävä heitettiin vitsiksi tai vastauksia ei mietitty. Osa lapsista totesi, että tilanteesta seuraa raivokohtaus. Tästä päästiin miettimään, mikä lapsia auttaa rauhoittumaan. Osalle tuli mieleen musiikin kuunteleminen, toisille itkeminen.

Kevään perheissä toinen rasti valittiin perheen tarpeiden mukaan. Kahdessa perheessä luettiin soveltuvin osin Salapoliisi Mäyrän tarinaa (Pesäpuu ry) ja Kun maasta sataa vettä -kirjaa (Holmberg 2002).

Pienten lasten oli helppo samaistua Mäyrän tarinaan ja hänen kauttaan miettiä, miltä esimerkiksi ikävä tuntuu. Kun maasta sataa vettä -kirjassa kerrotaan tarina pienestä ketunpojasta, joka sijoitetaan ilvesten perheeseen. Työntekijät lukivat tarinaa ääneen. Kaikki – myös teini-ikäiset – kuuntelivat lukemista hiljaa ja keskittyneesti. Lukemisen jälkeen kysyttiin, mitä ajatuksia tarina heissä herätti, ja sen jälkeen keskusteltiin kyseisen perheen tilanteesta. Lapsilta kysyttiin esimerkiksi, mitä he muistivat sijoituksen ajasta, mitä he tiesivät sijoituksen syistä ja miltä sijoitus oli tuntunut. Apuna käytettiin valmiiksi listattuja tunteita, joista lapset saivat ympyröidä itselleen tutut tuntemukset. Lapset ympyröivät mm. sanat helpottunut, iloinen ja jännittynyt. Tämän jälkeen tunteista keskusteltiin. Tarinat toimivat hyvin siltoina lasten tunteisiin ja omakohtaisiin sijoitukseen liittyviin kokemuksiin.

Yhdessä perheessä järjestettiin sisarusten tietovisa, jossa sisarukset pyrkivät vastaamaan oikein kysymyksiin (esim. mikä on sisaruksen lempiruoka, tulevaisuuden toiveammatti tai kuka on läheisin ihminen). Lapset kirjoittivat vastaukset paperille. Tämän lisäksi he kirjoittivat paperille arvauksen siitä, mitä sisarus todennäköisesti kysymykseen vastaa. Lopuksi lapset kertoivat vastauksensa ja sen, mitä he olivat ajatelleet sisaruksen vastaavan. Sen jälkeen laskettiin pisteet oikeista vastauksista. Tietovisa onnistui hyvin, ja sen avulla oli helppo harjoitella vuorovaikutustaitoja.

Kolmannella rastilla teemana olivat tunteet. Työntekijät olivat valinneet Suomen Mielenterveys ry:n Tunne- ja kaveritaitokorteista sopivia tunteita esittävääksi pantomiimina. Yksi lapsi esitti tunnetta vuorollaan ja toiset arvasivat. Jokaisella lapsella oli mahdollisuus esittää tunteita, mutta kenenkään ei ollut pakko. Jos tunteita oli vaikea arvata, työntekijät osallistuivat ja auttoivat. Joissakin perheissä työntekijät osallistuivat myös tunteiden esittämiseen yksin tai yhdessä lapsen kanssa. Lapset tykkäsivät tästä osuudesta paljon. Esittäminen oli innostavaa ja arvuutteleminen mukavaa. Osa lapsista oli ilmiömäisen hyviä esittämisessä ja toiset nopeita arvaamisessa.

Neljännellä rastilla sisarukset saivat otattaa itsestään valokuvan. Työntekijät olivat tuoneet mukanaan rekvisiittaa (esim. huiveja, laseja, hattuja, irtoviiksiä), johon lapset saivat sonnustautua, ja Polaroid-kameran. Yhdessä sisarukset miettivät, miten he halusivat pukeutua, miten asettua kuvaan ja missä kuva otetaan. Kun valmistelut ja suunnittelu oli tehty ja kuvaan asetuttiin, työntekijä otti kuvan. Polaroid-kuva valmistui muutamassa minuutissa. Kuvan valmistuksen seuraaminen oli monelle lapselle uusi kokemus, ja kuva kulki kädestä käteen. Osassa perheitä kuva oli yhteinen, joissakin perheissä jokainen sisarus sai oman kuvansa porukasta.

Viidennellä rastilla sisarukset miettivät kaveritaitokorttien (Suomen mielen-terveys ry) avulla heidän välillään tapahtuvia mukavia ja hankalia vuorovai-
kutustilanteita. Kortit levitettiin pöydälle tai lattialle ja sisaruksia pyydettiin valitsemaan tilanteita, jotka toistuivat heidän välillään usein. Korteista löytyviä tilanteita olivat esimerkiksi irvistely ja mulkoilu, haukkuminen, töniminen, nöyryyttäminen ja nolaaminen sekä silmiin katsominen, kannustaminen, anteeksi pyytäminen ja rauhoittaminen. Sisarukset tekivät valitessaan yhteistyötä. Kun valinnat oli tehty, lapsia pyydettiin esittelemään kortit ja kertomaan niistä hieman enemmän. Nolaamisen kohdalla eräs lapsi esimerkiksi sanoi, että on noloa, jos toinen kertoo kavereille jonkin salaisuuden. Osa sisaruksista valitsi paljon kortteja, jotka kuvasivat hankalia tilanteita, mutta he eivät kokeneet tilannetta erityisen ongelmalliseksi. Mahdollisesti he ajattelivat, että sisarussuhteet ovat aina tällaisia tai ainakin heillä on tällaista. Heidän vanhempansa olivat kuitenkin tuoneet esille, että he toivoisivat sisarusten välien paranevan tai rauhoittuvan.

Joidenkin lasten kanssa pidettiin hyvinvoinnin ja rauhoittumisen rasti. Hierontapallojen avulla lapset hieroivat toisiaan tai antoivat päähierontaa ”hipsuttimen” avulla. Nuorten kanssa hierontaa ei tehty, koska usein nuoret ovat tarkempia kehon rajoistaan, eivätkä halua tulla kosketetuiksi.

Rastien jälkeen kokoonnuttiin herkuttelemaan ja keskustelemaan rastien herättämistä ajatuksista ja tunteista. Vanhemmat tulivat kotiin, ja lapset saivat kertoa myös heille tekemisistään.

Sisarusrastit toimivat hyvin kaikkien perheiden kanssa. Lapset nauttivat saadessaan toimia työntekijöiden kanssa, ja yhteinen toiminta sisarusten kesken sujui hyvin. Ilman vanhempia sisarusten välit näyttäytyivät yleisesti ottaen toimivampina, ja heillä oli sekä halua että kykyä viedä toimintaa eteenpäin. Sisaruskerralla lapsista tuli esille myös sellaisia taitoja, joita aiemmilla kerroilla ei huomattu. Yhteisen tekemisen lomassa lapset kertoivat monenlaisia asioita ja ehdottivat tekemisiä. Osa lapsista ehdotti piilosilla oloa, toiset halusivat leikkiä ”Laiva on lastattu...” tai pelata itselleen tuttua peliä. Yhden perheen lapset pitivät työntekijöille myös jumppatuokion.

4.4. Neljäs tapaaminen: Koko perhe sisarussuhteiden äärellä

Neljäs tapaaminen

Tavoite:

Koko perheen tukeminen sisarussuhteiden vahvistamisessa

Työmenetelmät:

Erytynen sisaruus -kortit (Erytynen sisaruus -projekti), Ajankäyttöni (Pesäpuu ry)

Huomioitavaa:

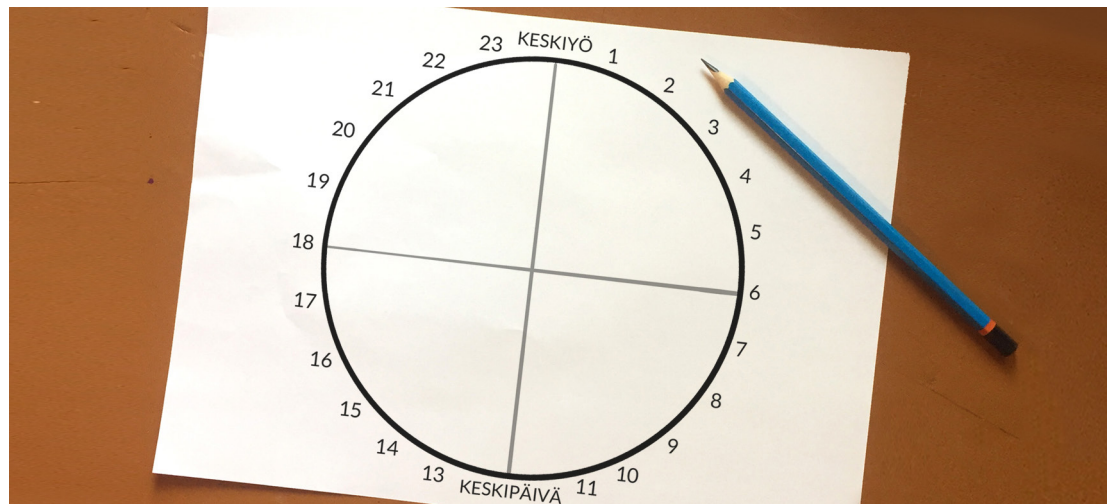
Lapset eivät välttämättä jaksu purkukeskustelua.

Päätä etukäteen, miten näissä tilanteissa toimitaan kunkin perheen kohdalla.

Neljännellä kerralla sisaruutta käsiteltiin koko perheen kesken. Sisaruuskorttien (Erytynen sisaruus -projekti) avulla perheen kanssa keskusteltiin sisaruuden herättämistä ajatuksista ja tunteista. Kaikki korttien esittämät lainaukset ovat todellisia sisarusten kokemuksia, ja jokaisessa kortissa on yksi erityiseen sisaruuteen liittyvä lause. Työntekijät valitsivat etukäteen, mitä kortteja käytettiin.

Valitut kortit levitettiin perheen nähtäville, ja kukin lapsi sai valita 1–3 korttia, jotka hänen mielestään kuvasivat perheen sisarussuhteita. Lasten valintojen jälkeen vanhempia pyydettiin valitsemaan kortit, jotka heidän mielestään kuvasivat lasten sisarussuhteita. Valintojen jälkeen lapset saivat esitellä korttinsa ja työntekijät esittivät tarkentavia kysymyksiä. Lapset kertoivat, milloin lause toteutuu käytännössä. Lopuksi vanhemmat saivat kertoa korttien avulla näkemyksiään lasten sisarussuhteista. Korttien herättämistä ajatuksista käytiin lyhyt purkukeskustelu lasten iän ja vireystason mukaan. Aina purkukeskustelu ei onnistunut, koska tekemisen jälkeen lasten mielenkiinto loppui. Tilanteen mukaan työntekijät joko kannustivat lapsia jatkamaan tai ohjeistivat siirtymään seuraavan leikin tai muun tekemisen pariin.

Joissakin perheissä lapset täyttivät vanhempiensa avustuksella vuorokausi-ympyrän, joka tehtiin Pesäpuu ry:n ”Ajankäyttöni” -tehtäväpohjalle. Vanhempi-lapsipareja pyydettiin tekemään erikseen vuorokausiympyrät, joihin he laittaisivat niitä kohtia, joissa sisarukset kohtaavat päivän aikana. Parit myös miettivät, millaisia kohtaamiset ovat.

Jonna Markkula

Eräissä kahden pienen lapsen perheessä vanhempia pyydettiin tekemään lasten kanssa erikseen vuorokausiympyrä viikonlopusta. Toinen lapsista teki vanhemman avustuksella ympyrää viikonlopusta kotona, kun hänen sisarusensa on biologisten vanhempiansa luona. Toinen lapsista puolestaan teki toisen vanhemman avustuksella ympyrää viikonlopustaan biologisten vanhempien luona. Kahden ympyrän avulla saatiin näkyville viikonlopun ajan samanlaiset ja erilaiset tekemiset. Tällainen työskentely tuotti myös vanhemmille uutta tietoa. Vanhemmat huomasivat, etteivät olleet konkretian tasolla kysyneet, mitä lapsi oli biologisten vanhempiansa luona puuhaillut. Tästä syystä asiasta ei ollut myöskään juteltu sisarusten kanssa.

Pienet sisarukset yleensä jakavat arjen, kaverit ja vierailut. Jos pieni lapsi ei tiedä, minne sisarus menee tai mitä hän siellä tekee, voi syntyä mustasukkaisuutta ja epätietoisuutta, johon tiedon puuttuessa etsitään ratkaisua mielikuvituksesta. Vuorokausiympyrä mahdollisti asioista keskustelemisen konkreettisesti. Työntekijät kysyivät: Mitä teet aamulla? Kenen kanssa? Mitä sitten tapahtuu? Mihin aikaan syötte? Mitä syötte? Kuka laittaa sinut nukkumaan? Miten sinut laitetaan nukkumaan? Konkreettiset vastaukset lisäsivät yhteistä ymmärrystä. Lapset eivät enää olleet hämmentyneitä, eikä heidän tarvinnut olla mustasukkaisia kuvittelemistaan asioista, koska nyt he tiesivät, mitä toinen todellisuudessa viikonlopun aikana teki.

Joissakin perheissä lapset saivat summamutikassa ottaa pienestä lorupussista paperilappuja, joissa jokaisessa oli perheeseen tai sisaruuteen liittyvä kysymys. Kysymyksiä olivat esimerkiksi ”kuka tykkää piirtää?”, ”kuka on hyvä lohduttamaan muita?” tai ”kuka on hyvä näyttämään kiukun?” Tämä tehtävä toimi erityisen hyvin perheessä, jossa oli pieniä lapsia.

4.5. Viides tapaaminen: perheen vahvuudet, palaute ja lopetus

Viides tapaaminen

Tavoite:

Perheen voimaantuminen, työskentelyn hallittu päättäminen

Työmenetelmät:

Vahvuuskortit (Pesäpuu ry), kirjallinen palaute perheelle, palautelomakkeet²¹

Huomioitavaa:

Myönteisen palautteen vastaanottaminen voi herättää perheenjäsenissä monenlaisia tunteita.

Viidennellä tapaamiskerralla keskityttiin perheen vahvuuksiin, muisteltiin perhetyöskentelyn aikaisempia tapaamisia ja kerättiin perheiltä palautetta työskentelystä. Palautelomakkeita oli kolmenlaisia: vanhempien lomake, nuorten lomake ja lasten lomake. Työntekijät auttoivat pienimpiä lapsia kirjoittamaan vastaukset lomakkeeseen ja leikkivät yhdessä lasten kanssa, kun vanhemmat täyttivät palautelomakkeitaan.

21 Työskentelyssä käytetyt lomakkeet löytyvät perhetyöskentelyn [raportista](#).

Palautelomakkeiden täyttämisen jälkeen perheen vahvuuksia tunnistettiin Vahvuuskorttien (Pesäpuu ry) avulla.

Työntekijät päättivät, kenestä aloitettiin, ja pyysivät muita perheenjäseniä valitsemaan 1–3 vahvuuskorttia valitulle. Valittua henkilöä pyydettiin istumaan hiljaa ja kuuntelemaan rauhassa, millaisia vahvuuksia perheenjäsenet hänelle valitsivat. Kun perheenjäsenet olivat valinneet kortit, he kertoivat kukin vuorollaan, mitä he olivat valinneet. Osa perheenjäsenistä perusteli valintansa, ja osalta ohjaajat kysyivät tarkempia perusteluja valinnoille. Valintojen jälkeen valitulta kysyttiin, oliko valinnoissa jotakin, mikä yllätti tai tuntui tutulta ja osuvulta. Tämän jälkeen siirryttiin seuraavaan perheenjäseneseen, ja käytiin kaikki perheenjäsenet läpi.

Jos vahvuuksien kuunteleminen tuntui lapsesta vaikealta, työntekijä opasti keinoja hallita tuntemuksia esim. laittamalla silmät kiinni tai kääntymällä selin muihin. Osa lapsista vähätteli itseään, ja he tarvitsivat työntekijöiden tukea kuunnellakseen positiivisia asioita itsestään.

Perheille oli tärkeää pysähtyä vahvuuksien äärelle. Myös vanhemmille oli tärkeää kuulla, miten lapset heidät näkivät. Monelle lapselle (ja ehkä aikuisillekin) positiivisen palautteen vastaanottaminen oli vaikeaa, mutta myös tärkeää. Vanhemmat kertoivat lapsistaan hienoja asioita ja perustelivat valintansa käytännön esimerkkien kautta. Myös sisarukset valitsivat toisilleen osuvia vahvuuksia. Työntekijöiden vastuulla oli varmistaa, että kaikille etsittiin ja löydettiin vahvuuksia ja ettei vahvuuksia käännetty pilkaksi. Eräässä perheessä sisaruksia ohjeistettiin uudelleen, että he muistivat keskittyä vahvuuksiin, eikä sen etsimiseen, mitä toinen ei ainakaan ole. Useampi perheenjäsen sanoi, että he kiinnittävät liian vähän huomiota hyviin ja toimiviin asioihin arjessa ja vielä harvemmin toiselle kerrotaan siitä, mitkä ovat hänen vahvuutensa. Tämän tehtävän avulla perheenjäsenistä tuli keskustelussa mukavalla tavalla esille aivan uusia piirteitä. Aiemmin ei esimerkiksi ollut kuultu siitä, miten vanhempi hauskuuttaa lapsia ja millaisia pieniä kepposia arjessa tehdään.

Tapaamisen lopussa työntekijät antoivat perheelle palautetta. Palautteen antamisesta haluttiin tehdä vastavuoroista. Koska perhe oli antanut palautetta työskentelystä, ohjaajatkin halusivat antaa palautetta perheelle. Ohjaajat olivat kirjoittaneet jokaiselle lapselle henkilökohtaisen voimavaroja vahvistavan palautteen kortteihin ja ne annettiin lapsille. Myös vanhemmat saivat yhteisen palautekortin. Perheitä haluttiin kiittää työskentelyyn osallistumisesta ja heille annettiin esimerkiksi elokuvaclipput, lahjakortti tai lautapeli.

4.6. Vanhempien tapaaminen

Kuudes tapaaminen

Tavoite:

Perheen tilanteen tarkastelu, vanhempien kysymyksiin vastaaminen

Työmenetelmät:

Keskustelu, kirjallinen yhteenveto työskentelystä

Huomioitavaa:

Sovi perheen kanssa ajankohta, jolloin sisarussuhteiden tuki ja sen tarve seuraavan kerran tarkistetaan.

Perhetyöskentelyn kokeilun edetessä työntekijät huomasivat, että työskentelyn päätteeksi olisi hyvä tavata vanhempia aikuisten kesken. Aikuisten välinen keskustelu mahdollisti erilaisten kysymysten tekemisen ja palautteen antamisen puolin ja toisin. Työntekijöille tapaaminen antoi mahdollisuuden tehdä tarkentavia kysymyksiä joihinkin itseä pohdituttaviin asioihin ja kuulla, miten vanhemmat kokivat perheensä tilanteen työskentelyn aikana ja sen jälkeen.

Vanhemmille aikuisten keskinäinen keskustelu mahdollisti eri tavalla oman vanhemmuuden ja perheen tilanteen pohtimisen. Työntekijät antoivat työskentelystä palautetta vanhemmille ja vinkkejä arkeen sisarussuhteiden vahvistamiseksi. Vanhempien kanssa esimerkiksi mietittiin, miten ja milloin sisarusten kanssa voi yhdessä keskustella asioista, joita viikonloppuna on tehty lasten ollessa eri paikoissa. Toisessa perheessä puolestaan mietittiin, miten arjessa voi tarjota lapselle omaa aikaa vanhemman kanssa ja toisaalta yhteistä aikaa sisarusten ja vanhempien kanssa. Vanhempia askarrutti myös, miten lapsia voi auttaa puhumaan tunteista, miten tukea perheen biologista lasta sijaissisarudessa, mitä voi tehdä yhdessä lasten kanssa ja miten keskustella lasten kanssa sijaissisarouden tuottamista ihmetyksistä ja erilaisen arjen herättämistä tunteista.

Työntekijät kirjoittivat perheille ja perhehoitajien vastuutyöntekijöille työskentelyn pohjalta perhekohtaiset yhteenvedot. Yhteenveto toimi koko työskentelyprosessin lopetuksena ja vanhempien tapaamisen keskustelun pohjana. Sen koettiin antavan läpinäkyvyyttä työskentelylle ja samalla tieto siirtyi sijaisperheen tuesta vastaaville tahoille. Yhteenveto oli myös yksi konkreettinen asia, joka perheille jäi muistoksi työskentelystä.

4.7. Työskentelyn arviointia

Viidennellä tapaamiskerralla kerätyssä palautteessa kaikki perheenjäsenet antoivat positiivista palautetta työskentelyn kokonaisuudesta. Lapset vastasivat kaikkiin monivalintakysymyksiin, mutta avoimet kysymykset olivat joillekin vaikeita, tai he eivät keksineet niihin vastauksia.

Palautteiden perusteella lapsille tärkeimpiä asioita työskentelyssä olivat perheen kanssa yhdessä tekeminen, herkut ja leikit sekä myönteiset muutokset perheessä. Osa lapsista koki myönteisiä muutoksia sisarussuhteissaan, jotkut eivät osanneet vastata kysymykseen ja osa ei kokenut muutoksia.

Menetelmiin ja työvälineisiin suurin osa lapsista antoi arvosanaksi hyvän tai todella hyvän. Tunteiden esittäminen pantomiimina ja sisaruuskortit saivat parhaimmat arvosanat. Yksittäisiä heikkojakin arvosanoja annettiin. Joku ei esimerkiksi tykännyt korteista ja joku ei tykännyt tunteiden esittämisestä. Joidenkin lasten mielestä keskusteltiin liikaa. Kaiken kaikkiaan menetelmistä kuitenkin tykättiin. Lapset osallistuivat tapaamisiin innokkaasti, mikä motivoi vanhempia ja työntekijöitä. Monet lapset toivat esille, että heitä harmitti tapaamisten loppuminen.

Vanhemmille tärkeimpiä asioita olivat perheen kanssa yhdessä oleminen, työntekijöiden tuoma välipala ja yhdessä syöminen, lasten innostuneisuus ja se, että heidän koko perheensä huomioitiin työskentelyssä. Monet vanhemmat kokivat tärkeänä myös sen, että he saivat uusia oivalluksia perheestään ja sisarussuhteissa oli tapahtunut myönteisiä muutoksia. Useimmat vanhemmat kertoivat, että työskentely auttoi lapsia sanoittamaan ajatuksiaan ja tunteitaan. Vanhemmat antoivat hyvää palautetta menetelmistä ja työvälineistä. Kaikki työskentelyyn osallistuneet aikuiset ja lapset suosittelivat työskentelyä muillekin perheille.

Vanhemmat toivat palautteissaan esiin myös kehittämissuhteita. Useat vanhemmat olivat sitä mieltä, että tapaamisia olisi voinut olla enemmän ja että niitä olisi voinut olla tiheämminkin. Joidenkin vanhempien mielestä tapaamisilla oli hyvä määrä tekemistä, ja osan mielestä tekemistä oli melko paljon lyhyessä ajassa. Muutama vanhempi olisi toivonut enemmän aikaa keskustelulle ja vain lapsille suunnattuja tapaamisia. Jatkossa vanhemmat toivoivat tukea perheelleen esimerkiksi psykologilta tai irtiottoa arjesta koko perheenä. Lapsille toivottiin vertaistukea sisarussuhteisiin.

Perheiltä kerätyn palautteen lisäksi työskentelyä arvioitiin FAST-testillä. Psykologien käyttöön tarkoitettua Family System Testin (FAST) avulla tutkitaan perheen rajoja sekä perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta, jossa tunnesuhteet ja valtarakenteet näyttäytyvät. Perhesuhteet luokitellaan FASTin kahden pääulottuvuuden – koheesion ja hierarkian – mukaan tasapainoisiin, vaihtelevan tasapainoisiin ja epätasapainoisiin perhesuhteisiin.

Testissä tasapainoisia perhesysteemejä kuvaavat perheenjäsenten väliset läheiset suhteet ja suhteellisen tasaisesti jakautunut päätäntävalta, mikä joustaa lasten iän ja tilanteen mukaan. Tällaisia perheitä pidetään hyvinvoivina. Vaihtelevan tasapainoisissa perhesuhteissa koheesio ja hierarkia ovat epätasapainossa. Joissain tilanteissa perheenjäsenet voivat hyvin, toisissa huonosti. Epätasapainoisissa perhesysteemeissä ei juurikaan ole läheisyyttä eikä hierarkiaa perheenjäsenten välillä. Suhteet ovat välinpitämättömiä ja hajanaisia.

Perhesysteemi voi olla salliva, autoritaarinen tai irrallinen sen mukaan, onko läheisyyttä tai vaikutusvaltaa paljon vai vähän. Sallivissa perhesysteemeissä läheisyyttä on paljon, mutta päätösvalta on liian tasaisesti jakaantunut. Tästä voi seurata turvattomuutta ja epätasapainoa lasten ja vanhempien välille. Autoritaarisessa perheessä on läheisyyttä, mutta vallankäyttö on joustamatonta ja toiminta aikuisjohtoista. Irrallisessa perhesysteemissä ulkoisista rakenteista huolehditaan, mutta lämpöä ja läheisyyttä perheenjäsenten välillä on vähän.

Meidän sakki -hankkeen perhetapaamisten tavoitteena oli vahvistaa perheen yhteistä tarinaa, lisätä perheenjäsenten keskinäistä ymmärrystä perheen tilanteesta sekä tukea lasten välisiä sisarusuhteita. FAST-arvio tehtiin työskentelyn alussa ja lopussa, jotta työskentelyn vaikuttavuutta perheen tunne- ja valtasuhteisiin voitaisiin arvioida. Päätelmät perustuvat FAST-pöytäkirjojen lisäksi arviointitilanteessa tehtyyn haastatteluun ja havainnointiin.

Perheille tehtyjen FAST-arvioiden perusteella voidaan todeta, että työskentelyn jälkeen perheissä oli selkeämmin yhteisesti jaettu käsitys siitä, keitä perheeseen kuuluu. Perheen yhteinen tarina ja keskinäinen ymmärrys vahvistuivat. Suuri osa vanhemmista koki, että FAST kuvasi hyvin perheen arkea ja teki näkyväksi perheenjäsenten välisiä suhteita. Perheet keskustelivat perheen pelisäännöistä ja siitä, mikä asema ja merkitys biologisella perheellä on sijoitetulle lapselle. Yleisesti ottaen lapset osallistuivat aktiivisesti FAST-testin tekemiseen ja kertoivat ajatuksiaan sekä toivat esiin omia mielipiteitään.

Osassa perheistä sisarusuhde vahvistui työskentelyn aikana. Perheenjäsenet kokivat, että lapset olivat paremmin löytäneet paikkansa sisarusporukassa ja riitely oli helpottanut. Myös vanhemmat olivat saaneet välineitä toimiviin arkitiineihin, riitojen selvittämiseen, tunteiden rauhoittamiseen sekä sisarusten välisten ja perheen yhteisten leikkien tukemiseen. Vanhempien välinen yhteistyö ristiriitatilanteissa oli joissakin perheissä tiivistynyt.

Toisaalta FAST-arvioiden perusteella ei voida osoittaa, että perhetyöskentelyllä olisi ollut suoranaista vaikutusta perheenjäsenten välisiin tunne- tai valtasuhteisiin. Tämä on ymmärrettävää, koska perhetapaamisia oli verrattain vähän (viisi käyntiä), FAST huomioi herkästi tilannesidonnaiset vaikutukset perheen vuorovaikutussuhteisiin ja ajanjakso, jonka puitteissa arviot tehtiin, oli lyhyt. Lisäksi on hyvä muistaa, että FAST ei ole normatiivinen testi vaan pikemminkin kuvailuun kannustava arviointi- ja työväline.

Arvion mukaan perheet raportoivat melko vähän kiinteitä ja läheisiä suhteita perhesysteemin sisällä. Tähän voivat vaikuttaa esimerkiksi perheen suhteellisen uusi kokoonpano, lasten ikä ja lasten psyykkiset tai neuropsykiatriset haasteet. Uusissa perhesysteemeissä läheisiä suhteita ei välttämättä ollut ehtinyt syntyä. Nuoruusikäisten lasten kohdalla perheenjäsenten välinen emotionaalinen läheisyys oli vähäisempää kuin nuorempien lasten kohdalla. Lisäksi psyykkiset ja neuropsykiatriset haasteet olivat osassa perheitä niin suuria, että koko perheen yhdessä tekeminen koettiin kaikille perheenjäsenille vaikeana, minkä vuoksi asioita tehtiin pienemmällä porukalla. Yhdessä tekemistä ja leikkimistä harjoiteltiin vähitellen.

Lähes kaikissa perheissä sekä lapset että aikuiset toivoivat lisää yhteistä aikaa ja yhteistä tekemistä. Ihannetilanteiksi perheet valitsivat yhteisiä rentoutumishetkiä kotona ja mökillä, herkutteluja, yhteisiä ruokailuja, matkoja ja retkiä.

Päätävävallan näkökulmasta sijaisperheet ovat haastavien tilanteiden edessä. FAST-aineisto teki näkyväksi, että useassa perheessä lapset olisivat halunneet itselleen enemmän päätävävaltaa kuin oli suotavaa. Tämä on ymmärrettävää, sillä sijoitetut lapset ovat usein jääneet liikaa itsensä ja omien päätöstensä varaan. Sijoitetut lapset kuitenkin hyötyvät siitä, että perhehoitajat päättävät arjen isoista asioista. Joidenkin perheiden perhehoitajat kuvasivatkin, että he olivat lisänneet aikuisjohtoisuutta ja vanhempien välistä yhteen hiileen puhaltamista perhetyöskentelyn aikana. Lapset, joilla on neuropsykiatrisia haasteita tai traumaattisia kokemuksia, tarvitsevat erityisen paljon turvaa, ennakoitua ja toistuvia rutiineja. Tällöin aikuisen rooli päätösten tekijänä korostuu. Päätöksenteko voi silti olla joustavaa ja lapset osallistua siihen ikänsä ja kykyjensä mukaan.

Yleistettäviä päätelmiä FAST-arvioinnista ei voida tehdä, koska arvioon osallistuneita perheitä oli vähän (8 kpl) ja perheiden kokoonpanot ja tilanteet olivat hyvin erilaisia. Lisäksi on mahdotonta tietää, mikä kaikki vaikuttaa perheiden tilanteeseen. Voidaan kuitenkin todeta, että Meidän sakki -hankkeen perhetyöskentely sai perheenjäsenet toimimaan yhdessä ja pohtimaan, millainen heidän perheensä on. Kaikkien perheenjäsenten ääni tuli kuuluville, ja FAST-testi ja siihen liitetyt keskustelut toivat esiin arvokasta tietoa perheiden arjesta, yhteisistä toiveista ja haaveista, ristiriitatilanteiden selvittelystä sekä päätävävallan jakautumisesta perheessä lasten ja vanhempien välillä.

Laura Oja

Perhetyöskentelyä alle kouluikäisten lasten perheissä

Tässä luvussa kuvataan ja arvioidaan Perhehoitoliitto ry:n työskentelyä alle kouluikäisten lasten perheessä. Kokemukset ovat vapaasti sekä ammattilaisten että perhehoitajien käytettävissä ja työskentelyä voi muokata tarpeen mukaan.

Koska varsinaiseen perhetyöskentelyn kokeiluun otettiin pääasiassa mukaan hieman isompia lapsia, työskentelyä haluttiin kokeilla erikseen vielä alle kouluikäisten lasten kanssa. Tähän työskentelyyn osallistui yksi perhe, johon kuului kaksi aikuista ja neljä sijoitettua lasta, joista kahden sijoitus oli suhteellisen tuore. Lapsista kaksi oli alle kouluikäisiä.

Perhehoitajan kanssa keskusteltiin puhelimitse ennen tapaamisia. Keskustelun tavoitteena oli tutustua perheeseen ja kuulla, mitä toiveita perheellä oli työskentelystä. Keskustelussa käytiin läpi perheen tarinaa ja sovittiin suunnittelukäynti.

Suunnittelukäynnillä ei ollut erityistä ohjelmaa, vaan hankkeen työntekijät tutustuivat lapsiin olemalla läsnä ja keskustelemalla heidän kanssaan. Lapset esittelivät lelujaan ja kotia. Työntekijät oppivat perheen tavoista ja säännöistä ja saivat vanhemmilta ja lapsilta ideoita työskentelyä varten. Käynnin aikana lapset tutustuivat työntekijöihin, mikä vähensi heidän kokemaansa jännitystä työskentelyyn liittyen.

Kyseisessä perheessä keskimmäiset lapset kilpailivat äidin huomiosta. Lapset oli sijoitettu perheeseen eri aikaan, ja heidän oli haastavaa toimia yhdessä. Osalla lapsista oli ikään nähden huomattavia ymmärtämiseen liittyviä haasteita. Oli siis erityisen tärkeää huomioida, että toiminta olisi kaikille lapsille riittävästi helppoa kilpailuasetelman ja turhautumisten välttämiseksi.

Jokainen tapaaminen alkoi yhteisellä välipalalla, jonka työntekijät toivat perheeseen. Varsinainen työskentely aloitettiin aina alkutorilla: ”Meille muutti uusia lapsia, nyt ollaan sisaruksia. On mulla sisko ja veli, nyt alkaa meidän yhteinen peli.”²²

Alkutorun jälkeen pelattiin muistipeliä lasten ja aikuisten sekajoukkueissa. Muistipelin jälkeen työskenneltiin 45–60 minuuttia vaihtuvan teeman mukaisesti. Lopuksi lapsilta kerättiin palautetta siten, että lapset asettivat lelun omaa tunnetta kuvaavan hymiön päälle.

Työskentely päättyi lopetusloruun: ”Hyviä ystäviä jo ollaan, koko ajan paremmiksi tullaan.” Viimeiseksi syötiin herkkuja ja keskusteltiin siitä, miltä työskentely tuntui.

22 Runot: Outi Mononen, sosionomi- ja varhaiskasvatusopettajaopiskelija, Meidän sakki -hanke.

5

Perhetyöskentelyä
alle kouluikäisten
lasten perheissä

5.1. Ensimmäinen tapaaminen: Minun perheeni, tutustuminen

Lasten kanssa tutustuttiin leikkimällä leikkiä, jossa jokainen näytti vuorollaan oman liikkeen, jota muut osallistujat matkivat. Välipalalla keskusteltiin siitä, miksi työntekijät olivat tulleet ja mitä oli tarkoitus tehdä. Välipalan aikana tehtiin myös yhteiset säännöt. Säännöt tehtiin myönteisiksi, ja ne kuvasivat toivottua toimintaa kieltojen sijaan.

Toimintaosa aloitettiin alkutorulla, minkä jälkeen pelattiin Ensi- ja turvakotien liiton Lasten oikeuksien muistipeliä. Lapset jaettiin joukkueisiin niin, että nuorin ja vanhin olivat samassa joukkueessa. Keskimmäiset lapset puolestaan olivat omassa joukkueessaan. Tämän jälkeen jokainen sai rakentaa Duplo-palikoilla oman kotinsa ja esitellä sen muille. Ohjeena oli oman kodin rakentaminen, ja sinne sai asettaa asumaan ketä halusi. Rakentamiseen sovellettiin Pesäpuu ry:n pienten lasten osallisuuden kehittämistyön Kirahvi Mainio-työskentelyä, jossa rakennetaan Mainion tarinan mukaan eri teemoja.

Kertomisessa vuoro oli sillä, jolla oli kädessään lentokone. Vuoroa vaihdettiin niin, että lentokone lennätettiin seuraavalle. Lentokone helpotti vuoron odottamista. Se teki konkreettisemmaksi sen, että vuoro on varmasti tulossa myös omalle kohdalle.

Kaikki lapset nauttivat oman työn esittelystä ja käyttivät siihen aikaa. He myös kuuntelivat tarkasti toisten kerrontaa ja esittivät toisilleen täydentäviä kysymyksiä. Työskentelyä oli tarkoitus jatkaa toiseen tehtävään, mutta koska lasten keskittyminen alkoi herpaantua, siirryttiin palautteeseen ja lopetusrutiineihin.

Emilia Säiles

5

Perhetyöskentelyä
alle kouluikäisten
lasten perheissä

5.2. Toinen tapaaminen: Sisaruus

Välipalalla keskusteltiin käyntien välillä tapahtuneista asioista. Toisella tapaa-
miskerralla pelattiin Meidän sakki -postikorteista askarrelluilla muistipeli-
korteilla. Sen jälkeen jokainen teki piirustuksen aiheesta ”minun sisarukseni”.
Kun piirustukset olivat valmiit, ne esiteltiin toisille. Vanhemmat esittelivät
omia sukulaisiaan ja kertoivat heistä lapsille.

Seuraavaksi nuorimmat lapset käsittelivät sisarusteemaa äidin kanssa
Pesäpuu ry:n Miuku Pörrönen -kirjan avulla. Kirja valittiin, koska näiden
lasten sijoitus oli vielä suhteellisen tuore. Heidän kanssaan tutustuttiin
myös eri tunteisiin Pesäpuu ry:n Kissanpäivät -tunnekorttien avulla.

Vanhemmat lapset tutustuivat isän kanssa Erytynen sisaruus -hankeen
sisaruskortteihin. Toiseksi vanhin lapsi sanoitti taitavasti, että häntä harmitti
aluksi ryhmiin jakautuminen, mutta kun hän kuuli mitä oli tarkoitus tehdä, hän
ymmärsi, miksi näin tehtiin. Kahden vanhemman lapsen kanssa oli mahdollista
käsitellä teemaa tavalla, joka olisi ollut nuoremmille liian haastava.

5.3. Kolmas tapaaminen: Tunteet, palautteen kerääminen

Tällä tapaamisella muistipelinä toimi Pesäpuu ry:n Kissanpäivät -kortit, minkä
jälkeen tehtiin pantomiimia Suomen mielenterveysseuran Tunne- ja kaveri-
taitokorteilla. Lapset esittivät pantomiimia ensin yksin, sitten vanhemman
kanssa ja lopuksi myös yhdessä ilman aikuisen ohjausta. Tunnelma oli
nauravainen ja kannustava.

Lasten mielenkiinnon kohteiden mukaisesti oli tulostettu värikuvia, ja tehtä-
vänä oli värittää eri väreillä tunteita kohtiin, joissa ne lasten mielestä tuntuivat.
Lapset kokivat värittämisen haastavaksi, mutta he osasivat taitavasti sanoittaa,
missä eri tunteet heidän mielestään tuntuivat ja missä tilanteissa piirustuksen
hahmot kokivat näitä tunteita.

Viimeisenä kovettuvasta muoviluvahasta muovailtiin Suomen mielen-
terveysseuran toteemieläimet. Kaikki eläimiä kuvaavat runot luettiin ensin
läpi ja perhe mietti, mikä eläin sopisi kenellekin. Jokainen muotoili oman eläi-
mensä ja sille tavaroita. Jokaiselle löytyi ainakin yksi kuvaava toteemieläin.

5.4. Perheen palaute

Perheen vanhemmat olivat ennen työskentelyä toivoneet, että työskentely
vahvistaisi sisarusten välejä ja että työskentely antaisi perheelle työkaluja
sisarussuhteiden vahvistamiseen perheen arjessa. Työskentelyn jälkeen saa-
dussa palautteessa toivottiin pidempiä tapaamisia ja useampia tapaamisker-
toja, jotta osapuolet ehtisivät tutustua paremmin toisiinsa. Vanhemman
mukaan uusien ihmisten jännittäminen näkyi lasten käytöksessä.

Tunteiden väritystehtävä koettiin liian vaikeaksi, mutta muita tehtäviä pi-
dettiin erinomaisina. Vanhemman mukaan työskentely herätti tapaamisten
välillä useita keskusteluja sisarussuhteista ja perheen muodostumisesta.
Näissä keskusteluissa perheen yhteinen tarina oli rakentunut eteenpäin.

5

Perhetyöskentelyä
alle kouluikäisten
lasten perheissä

Lapset olivat pohtineet sisaruutta tilanteessa, jossa kaikilla ei ole sama äiti. Vanhempi koki saaneensa arkeen menetelmiä ja kannustusta tärkeän asian huomioimiseen. Hän suosittelikin ”ehdottomasti” ohjattua työskentelyä muille perheille.

Sisarusten kanssa yhdessä tekeminen oli lapsista erityisen mieluisaa. Lapset eivät osanneet arvioida, oliko heidän sisarussuhteensa muuttunut työskentelyn aikana. Kolme lapsista suositteli tapaamisia muille lapsille ja perheille. Yksi lapsista ei vastannut tähän kysymykseen. Kaikki lapset toivoivat, että työntekijät olisivat tulleet vielä uudestaan.

Perheelle lähetettiin työskentelystä yhteenveto, jossa kuvattiin työntekijöiden tekemiä havaintoja. Kaikille perheen jäsenille lähetettiin myös kiitoskortit.

5.5. Työntekijöiden havainnot ja suositukset

Lapset pystyivät keskittymään hyvin työskentelyyn ja olivat hyvin kiinnostuneita kaikesta työskentelystä. Tapaamisaika suoraan koulusta ja päiväkodista oli haasteellinen, mutta varmasti realistinen työskentelyaika, sillä lapsiperheissä iltoihin ja viikonloppuihin liittyy harrastuksia ja muita aikataulutettuja menoja. Kahden vanhemman osallistuessa toimintaan tilanne oli rauhallisempi, eivätkä lapset vaikuttaneet kilpailevan huomiosta. Viimeisellä kerralla, kun isä ei ollut paikalla, lasten jatkuva tarve äidin huomiolle tuli näkyväksi.

Perheessä oli haastetta keskimmäisten lasten suhteessa, ja työskentely auttoi heitä ymmärtämään toisiaan paremmin. Vanhemman mukaan toiseksi vanhin lapsi ei olisi pystynyt arjessa odottamaan niin pitkään, että toiseksi nuorin olisi saanut kertoa pitkän kaavan mukaan Duplo-talostaan. Lapset saivat myös työskentelyn aikana kokemuksia yhteisistä hyvistä hetkistä, kun he työskentelivät yhdessä esimerkiksi näytellessään kaveritaitoja.

Alle kouluikäisten kanssa työskennellessä toimintaa oli tärkeää muuttaa, mikäli jokin vaikutti olevan liian haastavaa. Pienten lasten kanssa työskennellessä tunnelmaa piti myös tarkkailla eri tavalla, jotta tiedettiin, miten olisi mahdollista edetä. Lapset olivat kuitenkin helposti innostettavassa iässä ja todella rehellisiä. Kahden tunnin mittainen käynti tuntui olevan maksimialika, minkä lapset jaksoivat keskittyä. Viimeisellä kerralla oli myös liian paljon erilaista tekemistä, ja viimeisen kerran tekemiset olisikin jatkossa hyvä jakaa kahteen kertaan.

Työntekijät olivat samaa mieltä perheen kanssa siitä, että tapaamisia olisi voinut olla enemmän. Työntekijät eivät tunteneet perhettä etukäteen ja molemminpuoliseen tutustumiseen olisi hyvä näissä tapauksissa olla enemmän aikaa.

Selkeät ja yksinkertaiset tehtävät sekä toiminnalliset tehtävät toimivat alle kouluikäisten kanssa parhaiten. Osa toiminnasta kannattaa suunnitella siten, että sen toi toteuttaa myös ulkona.

Meidän sakki -ryhmät

Meidän sakki -sisarusryhmät saivat alkunsa Kymenlaaksossa Kymenlaakson Perhehoitajat ry:n aloittamasta nuortenryhmästä. Aluksi ryhmän tehtävänä oli tuottaa kokemustietoa perhehoidon kehittämiseen. Tästä näkökulmasta haluttiin kuulla kaikkia nuoria, joita sijaisperhe-elämä koskettaa. Ryhmään kutsuttiin siksi kaikki sijaisperheiden nuoret taustasta riippumatta.

Jo ryhmän ensimmäisellä tapaamisella tuli näkyväksi, miten tärkeää on, että kaikki sijaisperheiden nuoret saavat tasavertaisina jakaa kokemuksiaan sijaisperheen arjesta. Esimerkiksi esittelykierroksella nuoret eivät pitäneet tarpeellisenä tietää, kuka heistä on sijoitettu ja kuka perheen biologinen tai adoptoitu nuori. Nuorten kokemuksen mukaan heidän yhteinen arkensa on enemmän kuin erilaiset taustat. Kaikille yhteisessä ryhmässä nuorilla on mahdollisuus kokea vertaisuutta samanaikaisesti samanlaisessa arjessa elävien nuorten kanssa. Vertaisuus mahdollistaa vastavuoroisen kokemusten ja tiedon jakamisen. Tämä johtaa tunteeseen, ettei ole tilanteessa yksin.

Kymenlaakson Meidän sakki -sisarusryhmän nuoret perustelivat kaikille yhteisen ryhmän tärkeyttä näkökulmien laajentumisella. Nuorille oli esimerkiksi tärkeää kuulla kokemus siitä, miten pieni lastenkodista tullut sisarus ei ollut ymmärtänyt, että perheessä lapsilla on omia leluja – olihan hän lastenkodissa asuessaan joutunut jakamaan kaikki lelut toisten lasten kanssa. Jaetut kokemukset lisäsivät nuorten ymmärrystä niin omasta kuin sisarusten käyttäytymisestä.

Ryhmään osallistuminen lisäsi keskusteluja myös kotona. Esimerkiksi eräs ryhmään osallistunut sijaisperheen biologinen lapsi oli alkanut keskustella myös vanhempiensa kanssa sijaissisaruteen liittyvistä tuntemuksistaan. Ryhmään osallistuminen oli ikään kuin ”avannut ikkunan” omien tuntemusten esille tuomisessa myös ryhmän ulkopuolella. Lapsiperheen hektisessä arjessa sisarusuteen liittyviä haasteita voidaan epähuomiossa sivuuttaa. Ryhmässä pohdinnalle on aikaa, ja se voi lasten ja nuorten mukana siirtyä luontevasti myös heidän arkeensa perheessä. Tästä on tullut positiivista palautetta ryhmään osallistuneiden nuorten vanhemmilta.

6.1. Ryhmätoiminnan käynnistäminen

Meidän sakki -ryhmillä on aina kaksi ohjaajaa. Jotta ryhmää voisi kutsua Meidän sakki -sisarusryhmäksi, molempien ohjaajien on suoritettava Perhehoitoliitto ry:n järjestämä Meidän sakki -ryhmänohjaajavalmennus²³. Sekä julkiset että yksityiset tahot voivat lähettää osallistujia valmennukseen. Valmennukseen osallistuvilla on hyvä olla jo aiempaa kokemusta jonkinlaisten ryhmien vetämisestä,

²³ Lisätietoja valmennuksesta [Koulutukset – Perhehoitoliitto](#).

sillä Meidän sakki -ryhmänohjaajavalmennuksessa ei käsitellä yleisesti ryhmien ohjaamisen perusasioita. Sen sijaan valmennuksessa keskitytään juuri Meidän sakki -ryhmien periaatteisiin ja käytäntöihin, ja tulevat ohjaajat tutustuvat omiin käsityksiinsä ja kokemuksiinsa sisaruudesta. Osallistujien toivotaan valmennuksen aikana suunnittelevan ryhmätoimintaa myös käytännössä. Perhehoitoliitto ylläpitää koulutetuille ohjaajille avointa työskentelyalustaa, jonka avulla ohjaajat voivat pitää yhteyttä toisiinsa ja josta löytyy esimerkiksi vinkkejä toiminnallisiin harjoituksiin.

Jos lähettävällä taholla ei vielä ole Meidän sakki -ryhmänohjaajavalmennuksen suorittanutta ohjaajaa, valmennukseen on tärkeää lähettää henkilöt, joiden ajatellaan jatkossa vetävän ryhmiä yhdessä. Lähettävä taho myös järjestää ryhmille kokoontumispaikan ja tarvittavat tarjoilut sekä maksaa ryhmän vetäjille palkkion, ellei toiminta toteudu lähettävän tahon palkallisella työajalla. Jos lähettävä taho maksaa yleensä työntekijöilleen matkakorvauksia, niitä on hyvä maksaa lähettävän tahon omien käytäntöjen mukaisesti myös ryhmänohjaajille.

Meidän sakki -ryhmissä keskustellaan sijaisperheen arkeen liittyvistä asioista. Sijoitettujen lasten osalta lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä keskustelee ryhmään osallistumisesta lapsen vanhempien ja huoltajien kanssa ja päättää, voiko lapsi osallistua ryhmään. Sijaisperheessä voi olla myös muun kuin sisarusryhmän järjestäjänä toimivan tahon sijoittamia lapsia. Näidenkin lasten osalta tarvitaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän suostumus.

Ennen ryhmän käynnistämistä on sovittava

- ryhmien vetäjistä ja heidän palkkioistaan
- ryhmätoiminnan reunaehdoista, kuten
 - ryhmien lukumäärästä
 - osallistujien määrän minimistä ja maksimista
 - minkä ikäisiä lapsia/nuoria ryhmiin otetaan
- vastuista, kuten
 - tiloista ja tarjoiluista
 - ryhmien alkamisesta ja toiminnasta tiedottamisesta
 - sijoitettujen lasten osalta lupa-asioiden selvittelystä (lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lupa osallistua ryhmään)
 - osallistujien allergioiden, erityisen tuen tarpeen ja muiden toiminnassa huomioitavien asioiden selvittämisestä.

Meidän sakki -sisarusryhmän toiminta perustuu aina vapaaehtoisuuteen. Ryhmään voi osallistua yhdessä sisarusten kanssa tai yksin, ja jokaisella on oikeus osallistua ryhmän toimintaan haluamallaan tavalla. Omia kokemuksia ei tarvitse jakaa muille, ja teemoja käsitellään ilmiönä, jolloin aihe on helpompi ulkoistaa ja sen herättämiä tunteita on helpompi säädellä. Vaihtelevat toiminnalliset menetelmät tukevat omalta osaltaan teemojen käsittelyä ja edesauttavat eri näkökulmien avautumista. Toisille on luontevaa jakaa avoimesti omia tunteitaan, ja toinen voi saada ryhmästä paljon itselleen pelkästään kuuntelemalla toisten ryhmäläisten keskustelua.

Ryhmän toiminnan ehdottomia edellytyksiä ja tinkimättömiä periaatteita ovat luottamus ja turvallinen ilmapiiri. Siksi ryhmän alkaessa sovitaan yhteiset pelisäännöt, joihin kuuluvat toisten kunnioittaminen, jokaisen mielipiteen arvostaminen sekä luottamuksellisuus. Toiminnan vapaaehtoisuudesta huolimatta jokaisen ryhmään osallistuvan on sitouduttava näihin sääntöihin. Vaikka lapsilla ja nuorilla on oikeus kertoa omasta elämästään haluamallaan tavalla, heidän on tärkeää ymmärtää, että heidän tarinaansa liittyy myös muita ihmisiä, joista he voivat tulla samalla kertoneeksi.

Se, että ohjaajia on kaksi, mahdollistaa esimerkiksi toiminnallisten työskentelymenetelmien käytön ja ohjaajien yhteisen reflektion. Ohjaajia valittaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, onko heillä ymmärrystä sijaisperheen sisarussuhteiden haasteista sekä kykyä kuunnella ja olla tukena haastavissa tilanteissa. Lasten ja nuorten kanssa toimiminen tulee olla luontevaa, ja ohjaajien on kyettävä toimimaan myös erityistarpeisten lasten ja nuorten kanssa niin, että myös he tuntevat olonsa turvallisiksi ja tulevat kuulluiksi.

Kymenlaakson kehittäjäryhmään osallistuneet nuoret ovat tuoneet esille toiveen, että heidän asioistaan päättävät henkilöt eivät ohjaisi Meidän sakki -ryhmää, johon nuoret osallistuvat. Tätä toivetta on tärkeää kunnioittaa, jotta lähtötilanne ryhmässä olisi turvallisuutta tuottava ja luottamusta herättävä. On myös mahdollista, että esimerkiksi oman sosiaalityöntekijän ryhmään osallistuminen ei haittaa juuri tiettyä lasta tai nuorta. Jos lapsen mielipide selvitetään ennakolta, ei tällekin järjestelylle ole estettä.

Meidän sakki -ryhmässä ohjaajat antavat mallia erilaisten arjen ilmiöiden, ihmissuhteiden ja vuorovaikutuksen tietoisesta tarkastelusta. On hyvä muistaa, että ryhmässä ei ole tarkoitus ratkaista mitään tai opettaa mitään. Tavoitteena on uskaltaa heittäytyä yhteiseen ihmettelyyn, josta voi syntyä upeita oivalluksia.

Meidän sakki -sisarusryhmän toimintaa ohjaa kymmenen teemoitetun tapaamisen runko. Koska turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa omien näkökulmien ja kokemusten jakamisen, ryhmätoiminnan alussa panostetaan tutustumiseen, ryhmäytymiseen ja tapaamisten toistuvan rakenteen kuvaamiseen. Myöhemmissä tapaamisissa kulloinkin käsiteltävää teemaa pyritään avaamaan monesta eri näkökulmasta ja yhteisen ihmettelyn kautta. Näin kaikille osallistujille ja näkökulmille annetaan tasavertaisesti tilaa. Tämä on lisännyt nuorten ymmärrystä toisiaan kohtaan. Vaikka teemat ovat samat, ryhmä on aina lopulta juuri kyseiseen ryhmään osallistuvien lasten ja nuorten näköinen.

Meidän sakki -sisarusryhmien tapaamisten teemat ovat:

1. Tutustuminen
2. Perhe
3. Hyvä arki
4. Vertaisuus
5. Tunteet
6. Tasa-arvo perheessä
7. Turvallisuus
8. Luottamus
9. Kohtaaminen
10. Päätäminen

Meidän sakki -sisarusryhmässä käsiteltävät teemat nousevat sijaisperheiden arjesta ja etenevät haastavampia teemoja kohti. Koska sisarusryhmiä on niin lapsille kuin nuorillekin, voidaan ryhmissä työskennellä monin eri tavoin. Teema lähestytään ihmetellen, tutkien ja pohdiskellen. Toiminnallisilla menetelmillä helpotetaan teeman etäännyttämistä omista, joskus kipeistäkin kokemuksista ja tunteista. Työskentelyn tukena voidaan käyttää esimerkiksi piirtämistä tai maalaamista, tarinan kerrontaa hahmojen avulla, muovailemista, tukikysymyksiä tai erilaisia väittämiä, toiminnallisia korttisarjoja, työskentelyä pienemmissä ryhmissä tai leikin avulla. Jokainen ryhmänohjaaja voi toimia omien vahvuuksiensa mukaan.

6.2. Kokemuksia Satakunnasta

Satakunnan Meidän sakki -sisarusryhmätoimintaan ilmoittautui niin paljon lapsia ja nuoria, että osallistujat jaettiin iän perusteella kahteen ryhmään. Monista perheistä kaikki sisarukset osallistuivat ryhmiin, mutta joistakin perheistä vain joku sisaruksesta halusi osallistua. Perheissä oli myös muitten kuin Satakunnan kuntien sijoittamia lapsia, ja kaikki lapset taustastaan riippumatta otettiin mukaan. Ryhmät kokoontuivat samanaikaisesti, pääasiassa eri tiloissa. Ryhmät kokoontuivat aluksi kahden viikon välein ja myöhemmin kerran kuukaudessa. Yksi ryhmäkerta kesti 1,5 tuntia.

Molemmilla sisarusryhmillä oli kaksi ohjaajaa. Toisessa ryhmässä ohjaajina toimivat Meidän sakki -ryhmänohjaajavalmennuksen käyneet perhehoitajat ja toisessa perhehoitaja ja kehittämysyksikön työntekijä. Kahden ohjaajan läsnäolo mahdollisti kaikkien osallistujien huomioimisen ja rauhoittavien pelien tai leikkien organisoinnin tarvittaessa.

Meidän sakki -sisarusryhmien toiminta oli onnistunutta, ja sekä osallistujilta että heidän vanhemmiltaan tuli myönteistä palautetta. Niin palautteista kuin osallistujamäärästä voidaan päätellä, että ryhmätoiminnalle on selkeä tarve.

"Palaute lapsilta oli positiivista ja he odottivat aina innostuneina seuraavaa kertaa. Lapset kyselevät yhä harvakseltaan, järjestetäänkö ryhmää vielä joskus heille. Koin myös, että meidän perheen haastava tilanne sisarusten välillä osaltaan nytkähti eteenpäin ja helpotti ryhmässä käynnin ansiosta." (perhehoitaja)²⁴

Sisarusten vertaisryhmä on mahdollistanut vaikeistakin asioista puhumisen muiden samanlaisessa elämäntilanteessa olevien kanssa. Ilon ja elämän rikkauksen lisäksi ryhmässä on ollut tilaa esimerkiksi mustasukkaisuudelle, kateudelle, surulle ja ikävälle.

Ryhmätoiminnan aikana vanhemmille tarjottiin mahdollisuus viettää aikaa "vanhempiparkissa". Vanhempiparkki tuki ryhmätoiminnan toteutumista. Osa vanhemmista kuljetti lapsia ryhmiin tunnin ajomatkan päästä, ja mahdollisuus viettää rauhallinen hetki vertaisten seurassa toimi lisämotivaationa. On mahdollista, että aikuisten vertaiskeskustelut tukivat nekin sisaruuteen liittyvien keskustelujen siirtymistä perheiden arkeen.

Satakunnan vinkit Meidän sakki -ryhmätoimintaa suunnitteleville:

- Älä erottele osallistujia taustan mukaan. Ohjaajien ei tarvitse edes tietää, kuka osallistuja on sijoitettu ja kuka ei.
- Suunnittele hyvin ja ole valmis muuttamaan suunnitelmia tarvittaessa.
- Panosta ryhmäytymiseen ja tarjoiluun.
- Ohjeista selkeästi ja auta jokaista.
- Jaa nimilaput kaikille, myös ohjaajille.
- Avaa aina teemat, älä oleta lasten tietävän, mitä esim. tunne tarkoittaa.
- Kuuntele, ole avoin.
- Huomioi jokainen, osoita empatiaa.
- Hyväksy kaikki tunteet.
- Ole esimerkkinä.
- Ole oma itsesi.

Meidän sakki -laatukriteerit

Koko sijaisperheen huomioimisesta ja sisarusuhteiden vahvistamisesta ei ole mahdollista luoda tarkkaa mallia, jota noudattamalla asiat sujuisivat varmasti hyvin. Hyvään vuorovaikutukseen on kuitenkin aina mahdollista pyrkiä esimerkiksi tässä käsikirjassa kuvatuin toimin, ja näitä pyrkimyksiä voidaan seurata ja arvioida.

Meidän sakki -laatukriteerit (s. 48 ja 49) on koostettu²⁵ koko perheen huomioivan perhehoidon arvioinnin avuksi perhehoitoa järjestäville ja tuottaville tahoille. Kriteeristö keskittyy perhehoidon vuorovaikutukseen ja sisältää väittämät työntekijöille ja perhehoitajille. Kriteeristöä voi hyödyntää monella tavalla.

Keveimmillään Meidän sakki -laatukriteeristöä voi käyttää muistilistana. Silloin kriteerit kannattaa jakaa kaikille sijaisperheiden kanssa työskenteleville ja perhehoitajille ja pyytää heitä pohtimaan aika ajoin, miten kriteerit toteutuvat heidän omassa tehtävässään.

Kriteereitä voi käyttää myös nykytilan arviointiin esimerkiksi tietyn työntekijän ja perhehoitajan kesken. Silloin työntekijä ja perhehoitaja täyttävät lomakkeen tahoillaan ja vertailevat sen jälkeen joko kahden kesken tai esimerkiksi työnohjaajan tukemana vastauksiaan. Vertailun herättämä keskustelu voi jo itsessään olla riittävä kimmoke asioiden kehittymiseksi oikeaan suuntaan. Toki lopputuloksena voi olla myös yhteisymmärrys siitä, ettei kehitettäviä asioita juuri nyt ole.

Parhaiten kriteerit kuitenkin palvelevat perhehoidon kehittämistä silloin, kun niiden käyttö on suunnitelmallista ja toistuvaa. Suunnitelmallisuus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että osapuolet tietävät lomaketta täyttäessään, kuka heidän vastauksiaan katsoo ja miten vastauksia tullaan hyödyntämään. Toistuvuus voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vuoden alussa perhehoitajat ja työntekijät täyttävät lomakkeet, minkä jälkeen yhteisessä keskustelussa sovitaan kehittämiskohteet. Määräajan jälkeen lomakkeet täytetään uudelleen ja samalla tarkistetaan, mitä muutosta asioissa on saatu aikaan.

²⁵ Kriteerien työstämiseen osallistuivat Perhehoitoliitto ry:n ja nuorten lisäksi seuraavat tahot: Pesäpuu ry, Pelastakaa Lapset ry, Perhehoitoyksikkö Pihlaja, Helsingin perhehoito, Perhehoitokumppanit Suomessa Oy, Uudenmaan sijaisperheet ry, Näkyvät ry ja Erityinen sisarus -toiminta.

Yksittäisten työntekijöiden ja perhehoitajien vuorovaikutuksen tarkastelun lisäksi kiinnostavaa voi olla se, miten tietyn tahon työntekijät ja perhehoitajat yleisemmin kokevat perhehoidon vuorovaikutuksen onnistumisen. Perhehoitoa järjestävät ja tuottavat tahot voivat välittää kriteerit työntekijöille ja perhehoitajille sähköisessä muodossa ja vertailla anonyymien vastausten perusteella esimerkiksi työntekijä- ja perhehoitajaryhmien kokemuksien yhtäläisyyksiä ja eroja. Meidän sakki -laatukriteerien ryhmätason tarkastelu voi toistuessaan tukea muun muassa erilaisten organisaatioon liittyvien tekijöiden (kuten henkilöstö- ja asiakasmäärien tai rakenteiden muutoksien) ja koko perheen huomioimisen toteutumisen välisten yhteyksien tarkastelua.

Koko perheen saama tuki on yhteydessä siihen, suosittelee perhehoitaja perhehoitajana toimimista muille (s.12). Siksi perhehoitajilta on hyvä kysyä tuen lisäksi myös suosittelamisen todennäköisyyttä (esimerkiksi asteikolla 0 = ei suosittelisi ... 10 = suosittelisi varmasti) ja tarkastella koetun tuen ja suosittelamisen todennäköisyyden välisiä yhteyksiä. Mielenkiintoisia voivat olla myös työntekijän arviot asiasta ja erityisesti se, yhtenevätkö työntekijöiden arviot perhehoitajien kokemuksen kanssa.

Kokeiltiinko työyhteisössäsi
Meidän sakki -laatukriteereitä?

Mikä toimi, mikä ei?

Minkälaisia tuloksia saitte?

Anna palautetta ja auta Perhehoitoliittoa kehittämään
kriteeristöä entistä paremmaksi!

Lomake löytyy [täältä](#).

Meidän sakki -laatukriteerit: työntekijät

Arvioi väitteiden todenmukaisuutta asteikolla 1–5

1 = toteutuu huonosti tai ei lainkaan

2 = toteutuu melko huonosti

3 = toteutuu keskinkertaisesti

4 = toteutuu melko hyvin

5 = toteutuu erittäin hyvin

Tutustun jokaiseen perheenjäseneen.	1	2	3	4	5
Varaan riittävästi aikaa perheeseen tutustumiseen.	1	2	3	4	5
Olen selvittänyt, millaista arki on eri perheenjäsenten näkökulmasta.	1	2	3	4	5
Olen yhteydessä perheeseen säännöllisesti, myös silloin, kun asiat menevät hyvin.	1	2	3	4	5
Keskityn tapaamisessa perheeseen, enkä tuo mahdollista kiirettäni mukani.	1	2	3	4	5
Kerron perheelle tai tuon muuten esiin, että heidän tapaamisensa on minulle tärkeää.	1	2	3	4	5
Palaan asioihin ja jatkan keskustelua siitä, mihin viimeksi jäätiin.	1	2	3	4	5
Kohtaamisissa nostan aina esiin myös myönteisiä asioita perheestä.	1	2	3	4	5
Pyydän perheeltä palautetta toiminnastani ja annan palautetta myös perheelle.	1	2	3	4	5
Huomioin jokaisen perheenjäsenen aina tavatessamme.	1	2	3	4	5
Selvitän, mitä perhe kokonaisuutena tarvitsee ja toivoo yhteistyöltä ja mitä perheen eri jäsenet tarvitsevat ja toivovat yhteistyöltä.	1	2	3	4	5
Teen arviointia yksilöllisesti, tapauskohtaisesti ja perhekohtaisesti.	1	2	3	4	5
Huomioin kaikki perheenjäsenet perhehoitoon liittyviä päätöksiä tehdessäni.	1	2	3	4	5
Tarjoan ja järjestän tukea perheelle huomioiden myös perheen biologiset ja adoptoidut lapset ja kaikkien perheen lasten väliset suhteet sekä sijoitetun lapsen muualla asuvat sisarusket.	1	2	3	4	5
Suhtaudun myönteisesti perhehoitajan tukipyyntöihin ja otan ne vakavasti.	1	2	3	4	5
Huolehdin kirjauksista ja tiedon välittämisestä viranomaisverkostolle ja perheelle niin, että asioiden hoitaminen ennakoivasti on mahdollista.	1	2	3	4	5
Reagoin asianmukaisesti perhehoitajan välittämiin perheen tilannetta koskeviin ajankohtaisiin tietoihin.	1	2	3	4	5
Varmistan, että kaikilla perheenjäsenillä on keino ottaa minuun yhteyttä.	1	2	3	4	5
Edistän avoimuutta esimerkiksi kertomalla myös itsestäni jotakin perheelle sekä puhumalla ääneen ajatuksistani, perheestä tekemistäni havainnoista ja saamista vaikutelmista.	1	2	3	4	5
Huolehdin perheenjäsenten yksityisyydestä verkosto- ja viranomaisyhteistyössä sekä tekemissäni kirjauksissa.	1	2	3	4	5
Pidän kiinni sovitusta ja keskustelen tarvittaessa perheen kanssa muutostarpeista.	1	2	3	4	5
Tuon esiin avoimuuden periaatteet, kuten millaisista asioista voidaan keskustella perheen kesken ja millaisista asioista keskustellaan kahden kesken.	1	2	3	4	5
Olen tietoinen perheen verkostosta ja esimerkiksi siitä, ketkä ovat sijoitetulle lapselle tärkeitä ihmisiä.	1	2	3	4	5
Olen ottanut selvää siitä, minkälaisia rooleja ja tehtäviä perheen kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on, ja olen avannut roolit ja tehtävät perheelle.	1	2	3	4	5
Olen tarkistanut viranomaisyhteistyön tarpeen ja mahdollisuudet.	1	2	3	4	5

Meidän sakki -laatukriteerit: perhehoitajat

Arvioi väitteiden todenmukaisuutta asteikolla 1-5

1 = toteutuu huonosti tai ei lainkaan

2 = toteutuu melko huonosti

3 = toteutuu keskinkertaisesti

4 = toteutuu melko hyvin

5 = toteutuu erittäin hyvin

Työntekijät ovat tutustuneet perheenjäseniimme.	1	2	3	4	5
Perheeseemme tutustumiseen on käytetty riittävästi aikaa.	1	2	3	4	5
Työntekijät tietävät, millaista perheemme arki on eri perheenjäsenten näkökulmasta.	1	2	3	4	5
Perheeseemme ollaan yhteydessä säännöllisesti, myös silloin, kun asiat menevät hyvin.	1	2	3	4	5
Työntekijät keskittyvät tapaamisissa perheeseemme, eikä tapaamisessa ole kiireen tuntua.	1	2	3	4	5
Tapaamisemme on työntekijöille tärkeää.	1	2	3	4	5
Työntekijät palaavat asioihin ja jatkavat siitä, mihin viimeksi jäätiin.	1	2	3	4	5
Työntekijät tuovat kohtaamisissa esiin myös myönteisiä asioita perheestä.	1	2	3	4	5
Työntekijät pyytävät meiltä palautetta ja saamme heiltä niin myönteistä palautetta kuin kehittämisehdotuksia.	1	2	3	4	5
Jokainen perheenjäsenemme huomioidaan tapaamisissa.	1	2	3	4	5
Meiltä on kysytty, mitä perheemme kokonaisuutena tarvitsee ja toivoo yhteistyöltä ja mitä perheemme eri jäsenet tarvitsevat ja toivovat yhteistyöltä.	1	2	3	4	5
Työntekijät arvioivat perheen tilannetta yksilöllisesti, tapauskohtaisesti ja perhekohtaisesti.	1	2	3	4	5
Kaikki perheenjäsenemme huomioidaan perhehoitoon liittyviä päätöksiä tehtäessä.	1	2	3	4	5
Perheellemme on tarjottu ja järjestetty tukea huomioiden myös perheemme biologiset ja adoptoidut lapset ja kaikkien perheen lasten väliset suhteet sekä sijoitetun lapsen muualla asuvat sisarukset.	1	2	3	4	5
Pyydän itselleni ja perheelleni tukea ennakoiden ja aktiivisesti.	1	2	3	4	5
Työntekijät pitävät perheemme ajan tasalla ja asioita hoidetaan ennakoivasti.	1	2	3	4	5
Pidän työntekijät ajan tasalla perheeni tilanteesta ja ajankohtaisista asioista..	1	2	3	4	5
Huolehdin, että kaikilla perheenjäsenillä on keino ottaa työntekijöihin yhteyttä.	1	2	3	4	5
Työntekijät kertovat myös itsestään jotakin ja avaavat ääneen ajatteluaan esimerkiksi siitä, millaisia havaintoja he perheestä tekevät.	1	2	3	4	5
Työntekijät huolehtivat perheenjäsenten yksityisyydestä verkosto- ja viranomaisyhteistyössä sekä tekemissään kirjauksissa.	1	2	3	4	5
Työntekijät pitävät kiinni sovituista asioista ja keskustelevat tarvittaessa perheen kanssa muutostarpeista.	1	2	3	4	5
Kanssamme on keskusteltu avoimuudesta, kuten siitä, millaisista asioista voidaan keskustella perheen kesken ja millaisista asioista keskustellaan kahden kesken.	1	2	3	4	5
Työntekijät ovat selvittäneet perheen verkoston ja tietävät esimerkiksi sen, ketkä ovat sijoitetulle lapselle merkityksellisiä ihmisiä.	1	2	3	4	5
Työntekijät ovat kertoneet perheelle perheen kanssa työskentelevien ammattilaisten roolit ja tehtävät.	1	2	3	4	5
Työntekijät ovat kartoittaneet perheemme tarpeet muiden viranomaisten kautta saatavalle tuelle ja palveluille.	1	2	3	4	5

8

Perheen
vuorovaikutusta
vahvistavat
Meidän sakki®
-tuotteet

Perheen vuorovaikutusta vahvistavat Meidän sakki® -tuotteet

Meidän sakki -hankkeessa työskenneltiin monipuolisesti lasten, nuorten ja perheiden kanssa olemassa olevia välineitä hyödyntäen. Työskentelyn kuluessa havaittiin, että sijaisperheet hyötyisivät vielä uudeltaisista välineistä, jotka jo itsessään ottaisivat huomioon koko perheen ja perheen yksilöllisen tilanteen, jotka tukisivat lasten keskinäistä yhdenvertaisuutta ja joita perheet voisivat käyttää arjessaan ilman ammattilaisen ohjausta.²⁶ Havaittujen tarpeiden pohjalta syntyi Meidän sakki -tuoteperhe.

Kuvakaappaus videosittelystä

50

8.1. Keltaisen talon ketut²⁷

"Kirjassa on hyviä ajatuksia avaavia asioita. Esimerkiksi mitä tunteita sijoitetun lapsen tulo perheeseen voi tuoda. Kirja on kaikkien näkökulmasta, myös sijoitettujen lapsien." (perhehoitaja)

"Satukirja on ihastuttava ja loistava keskustelun avaaja." (perhehoitaja)

"Eryteisesti on tykätty Keltaisen talon ketut -kirjasta. Olisi kiva, jos olisi erilaisista tilanteista saman tyyppisiä kirjoja." (perhehoitaja)

Keltaisen talon ketut -satukirjassa kuvataan sijaisperheen arkea sijoituksen alkuvaiheessa. Ketunpoikanen Pörrö saa tarinan alussa kaksi uutta sisarusta,

S

Takaisin
sisälly-
luetteloon

²⁶ Tuotteet soveltuvat myös ammatilaiskäyttöön.

Ks. esim. <http://www.heininleikit.fi/lelusuosituksset/meidan-sakki-vuorovaikutuspeli-ryhmille/>

²⁷ Videosittely: Keltaisen talon ketut -satukirja.

8

Perheen
vuorovaikutusta
vahvistavat
Meidän sakki®
-tuotteet

joiden kanssa hän viettää sekä mukavia että haastavia hetkiä. Perheen aikuiset tukevat lapsia vuorovaikutuksessa ja opettelevat kantamaan vastuuta kaikkien lastensa arjen sujumisesta. Vaikka Pörrö on kirjan päähenkilö, tarina avaa lukijalle kaikkien perheenjäsenten tunteita ja näkökulmia.

Sijaisvanhemmuuteen liittyvissä pienille lapsille suunnatuissa tarinoissa sijoitettu lapsi ja sijaisperhe kuvataan yleensä eri lajisina eläiminä esimerkiksi niin, että apinanpoikanen sijoitetaan kenguruperheeseen. Keltaisen talon tarinassa kaikki ovat kuitenkin kettuja – eihän lapsista ja nuorista tosielämässäkään ole mahdollista ulkoisten seikkojen perusteella erottaa, kuka on sijoitettu ja kuka ei. Meidän sakki -hengessä ”samanlaisuus” korostaa myös lasten ja nuorten keskinäistä yhdenvertaisuutta.

Keltaisen talon ketut -satukirjaa voi tilata Perhehoitoliitosta ja kirjakaupoista tai lainata kirjastosta. Tulevaisuudessa Keltaisen talon ketut laajenee sarjaksi, jossa käsitellään sisarusuhteiden lisäksi lasten muita vertaissuhteita, koko perheen huomioivaa perhehoidon sosiaalityötä ja ihmissuhteiden jatkuvuutta perheen jälleenyhdistämisen tilanteessa.

8.2. Meidän sakin tehtäväkirja²⁸

”Olen käyttänyt tehtäväkirjaa kun meiltä lapsi siirtyy pitkäaikaiseen sijoitukseen. Asiat ovat tulleet näkyväksi.” (perhehoitaja)

”Tehtäväkirjaa tehtiin. Lapset ovat sitä tehneet jälkeensäinkin. Positiivinen kokemus.” (perhehoitaja)

Perhe muokkautuu ajan kuluessa, ja perheen kokoonpanossa voi tapahtua vuosien varrella monia muutoksia. On tärkeää, että kaikille perheen lapsille jää konkreettisia muistoja lapsuudesta ja mahdollisesti lyhyenkin aikaa perheessä viettävistä perheenjäsenistä. Tai kääntäen – muistoja perheestä, jonka osana on saanut olla.

Kuvakaappaus videosittelystä

8

Perheen
vuorovaikutusta
vahvistavat
Meidän sakki®
-tuotteet

Meidän sakin tehtäväkirja on kansio, johon koottuja tehtäviä perhe voi täyttää yhdessä. Kysymyksien ja tehtävien avulla perhe tekee näkyväksi omaa historiaansa sekä perheenjäsenten toiveita ja tarpeita. Samalla synnytetään konkreettisia yhteisiä muistoja, joiden ääreen on helppo palata.

Tehtäväkirjan tavoitteena on vahvistaa sisaruutta. Siksi tehtäviä on tarkoittehdä mahdollisimman paljon yhdessä sisarusten ja muiden perheenjäsenten kanssa. Tehtäviä voi tehdä myös yksin, mutta olisi hyvä, että silloinkin tehtäviä keskusteltaisiin yhdessä.

Tehtäväkirjaa on tarkoitus säilyttää perheessä. Kukin perheenjäsen voi ottaa itselleen kopioita itseään koskevista osioista itsenäistyessään tai muuttaessaan toiseen kotiin. Tehtäväkirjan täyttämisen herättämiä ajatuksia voi myös ottaa puheeksi perhettä tukevien ammattilaisten kanssa.

Meidän sakin tehtäväkirja on tehty sijaisperheitä ajatellen, mutta sitä voivat käyttää kaikenlaiset perheet. Perhehoidosta puhutaan tehtäväkirjan saatteessa, muttei itse tehtävissä. Meidän sakin tehtäväkirjoja voi tilata Perhehoitolitosta. Perheen kokoonpanon muuttuessa kirjaan voi tilata myös uusia ”lapsen tarina” ja ”vanhemman tarina” -sivuja Perhehoitolitosta.

8.3. Meidän sakki -lautapeli²⁹

”Peli on miellyttävä ja kutsuva, ja sopii monenlaisille perheille!” (perhehoitaja)

”Lapsen mielestä peli oli niin kiva, että hän alkoi tahallaan hidastella loppua kohden, kun peli tuntui päättyvän liian nopeasti.” (perhehoitaja)

”Tehtävät ovat positiivisia ja perhettä yhteen hitsaavia. Tehtäväkortteja voi käyttää myös matkapelinä ilman pelilautaa.” (perhehoitaja)

²⁹ [Videosittely](#): Meidän sakki -lautapeli.

8

Perheen
vuorovaikutusta
vahvistavat
Meidän sakki®
-tuotteet

Olli Koikkalainen

Sisarusten keskinäinen kilpailu on tavallista ja ymmärrettävää. Jokaisessa perheessä tulee kuitenkin myös aikoja, jolloin lasten keskinäistä nokittelua on tarpeen hillitä. Aikuiset saattavat myös joutua tarkistamaan omia toimintatapojaan, jotta heidän on mahdollista esimerkiksi tukea kaikkia lapsia yhdenvertaisesti lapsiperheen täydessä arjessa ja antaa mallia puolison kunnioittavasta kohtelusta.

Lautapelin pelaaminen on monille mieluinen ajanviettokeino, jonka ääreen on luontevaa kokoontua koko perheen tai kaveriporukan voimin. Lautapelit on kuitenkin yleensä rakennettu ajatukselle pelaajien keskinäisen paremmuuden ratkaisemisesta ja henkilökohtaisesta voitosta tai häviöstä. Meidän sakki -lautapelissä perinteinen asetelma on purettu, ja kaikki pelaajat joko voittavat tai häviävät yhdessä. Toisten auttaminen on siten kannattavaa kaikille pelaajille. Pelin kuluessa pelaajat harjoittelevat huomaamattaan esimerkiksi kuuntelemista, neuvottelemista, ohjeiden antamista ja toisten huomioimista.

Meidän sakki -peli on rakennettu tietoisesti hyvää vuorovaikutusta edistäväksi. Pelimekaniikka on suunniteltu yhteistyössä Tactic Games Oy:n kanssa niin, että pelin vaikeutta voi säädellä. Näin eri ikäisten pelaajien mielenkiinto pysyy yllä pelistä toiseen.

Yhtä tietoisesti pelin suunnittelussa on vältetty ”terapiavälineen” tuntua – onhan peli ensisijaisesti tarkoitettu perheiden omaan käyttöön ja perheen muitten lautapeli- ja ajanvietevälineiden joukossa säilytettäväksi. Pelin juonessa ja tehtävissä ei ole mitään perhehoitoon tai lastensuojelun viittaavaa. Yhdessä asuminen ei ole pelaamisen edellytys, eikä perheen kokoonpanolla ole pelin kulun näkökulmasta merkitystä.

Meidän sakki -lautapelejä voi tilata Perhehoitoliitosta.

8

Perheen
vuorovaikutusta
vahvistavat
Meidän sakki®
-tuotteet

8.4. Meidän sakki ennakoivalmennuksessa -tehtävävihko

"Sen avulla on hirveän paljon helpompi lähteä keskustelemaan koko perheen kanssa siitä, että mitä jos meidän perheestä tulisi perhehoitoperhe." (perhehoitaja)

"On tärkeä viesti, että myös perheen omat lapset saavat tuoda esiin kaikki tunteensa." (perhehoitaja)³⁰

Kehitysvammaisten ja ikäihmisten perhehoidossakin muodostuu merkittäviä ihmissuhteita. Lisäksi näiden perhehoidon muotojen perhehoitajaksi ryhtymistä suunnittelevalla voi olla omia vielä perheessä asuvia tai jo itsenäistyneitä lapsia siinä missä lastensuojelun perhehoitajaksi haluavallakin.

Perhehoitoliitto kouluttaa kehitysvammaisten perhehoidon ja ikäihmisten perhehoidon työntekijöitä ja kokeneita perhehoitajia ennakoivalmennusryhmien vetäjiksi. Kouluttajakoulutuksissa ja ennakoivalmennuksissa käytetään Perhehoitoliiton materiaalia, jota on Meidän sakki -ajattelun vahvistumisen myötä täydennetty koko perheen huomioivaksi.

Meidän sakki ennakoivalmennuksessa -tehtävävihko on tarkoitettu perhehoitoa suunnittelevien perheiden käyttöön. Tehtävien tekeminen ja yhteinen keskustelu vahvistavat lasten mahdollisuutta saada tietoa perhehoidosta ennen perhehoidon alkamista. Vihko tukee vanhempia kuuntelemaan lapsia ja heidän näkemyksiään ja turvaa siten lasten kuulluksi tulemistä. Jos perhehoito alkaa, vihkon käyttökin voi jatkua. Perhehoitoa edeltäviin tunnelmiin voi olla hyvä palata ja pohtia, mikä kaikki on muuttunut tai pysynyt samana, ja samalla varmistaa, että kaikilla perheenjäsenillä on tarvittava tila ja tuki.

Tehtävävihkon esimerkit ovat kehitysvammaisten ja ikäihmisten perhehoidon maailmasta. Tehtävät soveltuvat kuitenkin kaikkien perhehoidon muotojen aloittamista suunnitteleville.

Meidän sakki ennakoivalmennuksessa -tehtävävihkoja voi tilata Perhehoitoliitosta.

Jonna Markkula

S

Takaisin
sisälly-
luetteloon

30 Lainaukset ovat Perhehoitoliiton 2021 keräämästä palautteesta.

Yhteistyökumppaneiden kehittämistyö

9.1. Helsingin kaupungin perhehoito

Helsingin kaupungin perhehoidon palvelut on volyymiltaan Suomen suurin perhehoitoa järjestävä taho. Pitkäaikaisena toimijana Helsingin perhehoidossa on tuettu sijaisperheiden sisarussuhteita menneiden vuosien aikana monin eri tavoin mm. järjestämällä perheleirejä sekä vertaisryhmiä.

Meidän sakki -hanke toimi hyvänä ponnahduslautana kehittää sijoitetun lapsen koko perheen huomioimista ja tukemista Helsingin perhehoidossa. Hankkeen aikana Helsingin perhehoidossa lisättiin suunnitelmallisesti mm. työpaikka-kokouksissa työntekijöiden tietoisuutta sijaisperheiden sisarussuhteiden merkityksellisyydestä ja vahvistettiin osaamista koko perheen tukemiseksi. Taustalla oli ajattelutavan muutos, jossa tiedostetaan sisarussuhteiden merkitys ja huomioidaan kaikki perheenjäsenet osana arjen työtä sijoitetun lapsen kanssa.

Työntekijöille järjestettiin sijaissisaruuuteen liittyen myös koulutuspäivä työpaikoihin yhteistyössä Meidän sakki -hankkeen kanssa. Helsingin perhehoidossa kehitettiin koko perheen huomioimista ja sisarussuhteiden tukemista eri työskentelyn vaiheissa. Sisarussuhteet huomioidaan sijaisvanhemmuutta harkitsevien valmennuksesta sijoituksen alkuvaiheen tukeen ja lapsen sijoituksen päättymiseen saakka.

Keväällä 2020 Helsingin perhehoidossa kokeiltiin sisarussuhteita tukevaa työskentelyä vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan vastuutyöntekijän työparina sijaisperheessä, johon oli hiljattain sijoitettu lapsi. Työskentelyn aikana sijaisperheeseen tehtiin kolme kotikäyntiä. Sisarussuhteita tukevassa työskentelyssä keskityttiin positiivisen ilmapiirin luomiseen, jokaisen sisaruksen voimavarojen ja vahvuuksien esiintuomiseen sekä perheen yhteisyyden tukemiseen. Työskentelyn avulla haluttiin myös vahvistaa sijaisvanhempia toimimaan sisarussuhteiden vahvistamiseksi arjessa.

"Tässä mallissa ehdoton hyöty on se, että meidän ei tarvitse järjestää uusia tapaamisten sarjoja perheiden kanssa, vaan koko perheen huomioiminen onnistuu kyllä ihan olemassa olevien rakenteiden sisällä, osana arjen sosiaalityötä. Kyse on enemmän tavasta ajatella, nähdä ja havainnoida asioita, eikä näkökulman muutos lisää työaika."

"Sanoisin, että työskentelyn lisäarvo meille tulee siitä, että opimme tuntemaan sijaisperheen entistä paremmin. Se antaa myös mahdollisuuden nähdä perheen tarpeet paremmin – niin koko perheenä kuin yksilöinä. Ja se myös lisää ymmärrystä sijoitetujen lasten kanssa työskentelyyn."

Inka Lindberg, sosiaalityöntekijä, Helsingin perhehoito

”Tuon [ensimmäisen tapaamiskerran] jälkeen vanhin lapsistamme havahtui pohtimaan, että ensimmäisen sijoitetun lapsen tultua perheeseen hän on jäänyt huomiosta vähän sivummalle. Tajusin, että se on ihan totta. Tuohon aikaan ei vielä osattu samalla lailla huomioida kaikkia lapsia, vaan keskityttiin sijoitettuun lapseen.”
Perhehoitaja ”Helena”³¹

Kokemuksia koko perhettä ja sisarussuhteita tukevasta työskentelystä hyödynnettiin Helsingin perhehoidon sijoituksen alkuvaiheen tuen mallin kehittämisessä. Lisäksi erilaisia ohjeistuksia tarkasteltiin sisarussuhteiden näkökulma huomioiden.

9.2. Perhehoitoyksikkö Pihlaja

Perhehoitoyksikkö Pihlaja on Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän lastensuojelun erityisyksikkö. Yksikkö vastaa Hyvinkään, Järvenpään, Mäntsälän, Nurmijärven, Pornaisten, Tuusulan ja Keravan alueen sijais- ja tukiperheiden sekä tukihenkilöiden rekrytoinnista, valmennuksesta, arvioinnista ja tuesta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä nimetään alueelta ja perhehoitajan lapsikohtainen vastuutyöntekijä Pihlajasta. Pihlaja tekee perhehoitajan kanssa toimeksiantosopimuksen ja vastaa perhehoitajille, tukiperheille ja tukihenkilöille maksettavista palkkioista ja korvauksista sekä heille suunnatun tuen järjestämisestä.

Meidän sakki -hankkeen aikana Pihlaja kehitti toimintaansa sisarussuhteita paremmin huomioivaksi. Sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat osallistuivat yhdessä seitsemän perhehoitajan kanssa Perhehoitoliiton Meidän sakki -sisarusryhmien ohjaajavalmennukseen. Lisäksi Pihlajan työntekijät saivat koulutusta sisarussuhteiden vahvistamiseen.

Pihlajan työntekijät kokivat, että yhteinen koulutus alueiden työntekijöiden kanssa vahvisti yhteistä työskentelyä. Koulutus herätti alueiden sosiaalityöntekijöitä huomaamaan, miten sijoittaminen vaikuttaa koko perheeseen ja millaista työtä Pihlaja perheiden tukemiseksi tekee. Koulutus kiinnitti myös alueiden sosiaalityöntekijöiden huomiota siihen, miten sijaisperheen kokemat haasteet voivat heijastua sijoitettuun lapseen ja miten koko perheen kanssa työskenteleminen vaikuttaa heidän asiakkaansa eli sijoitetun lapsen hyvinvointiin.

Pihlajan työntekijät ovat panostaneet sisarustyöskentelyyn. Seuraavat esimerkit kuvaavat tilanteita, joissa työskentelyä on tehty.

Perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuus herätti lapsissa epävarmuutta ja kysymyksiä. Sijaisperhe toivoi sosiaalityöntekijöiden työskentelevän lasten kanssa. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja Pihlajan työntekijä sopivat yhdessä, että Pihlajan työntekijä tapaa perhettä ja lapsia, koska hän on perheelle tuttu työntekijä. Sovittiin myös, että työntekijät tekevät tiivistä yhteistyötä.

Kunnan sosiaalityöntekijä tilasi Pihlajalta työskentelyä sijaisperheeseen, jossa sijoitus oli katkeamassa perhehoitajien biologisten lasten oireilun vuoksi. Perheen oli tarkoitus jatkaa lapsen tukiperheenä, joten työskentelyn tavoitteena oli myönteisen ilmapiirin luominen ja siirtymän helpottaminen. Perhehoitajat toivoivat, että kaikkien perheen lasten kanssa työskenneltäisiin, vaikka perheen teini-ikäinen epäroi osallistumista. Työntekijä tapasi teiniä kerran erikseen, jolloin teini kertoi, ettei hän ole kiinnostunut enemmistä tapaamisista. Työntekijä ja teini sopivat, että teini voi tarvittaessa olla yhteydessä. Työskentelyä jatkettiin nuorempien lasten kanssa. Työskentelyä jatkettiin vielä sijoituksen päätyttyä, jotta voitiin varmistaa, etteivät lapset koe olleensa syyllisiä sijoituksen päättymiseen.

Hankkeen perhetyöskentelyn päättyessä erään perheen kohdalla hanketyöntekijät toivoivat, että joku jatkaisi työskentelyä perheen biologisen lapsen kanssa. Pihlajan työntekijä päätti tavata lasta perheen kotona muutamia kertoja. Työntekijä keräsi materiaaleja ja suunnitteli kolme tapaamista. Ensimmäisen tapaamisessa keskusteltiin kysymyksistä, joihin lapsi itse halusi vastauksia ja käytiin yleisellä tasolla läpi huostaanottoon liittyviä asioita ja tunteita. Toisella kerralla työntekijä ohjasi lasta katsomaan asioita sijoitetun lapsen näkökulmasta erilaisilla tehtävillä. Työntekijä mm. piirsi lapsen ääriviivat, ja lapsi sai värittää kuvaan omia ja sijoitetun lapsen tunteita. Keskustelua käytiin myös Erityinen sisarus -hankkeen sisaruskorttien avulla. Kolmannen kerran oli tarkoitus olla viimeinen ja tapaamisessa oli tarkoitus pohtia asioita myönteisestä näkökulmasta, mutta koska lapsen kielteiset tunteet olivat pinnalla ja esim. mustasukkaisuus sijoitettua lasta kohtaan ilmeni voimakkaana, työntekijä totesi, ettei työskentelyä voida vielä päättää. Sovittiin jatkotapaaminen. Jatkotapaamisessa kävi ilmi, että lapsi oli edelleen avun tarpeessa. Työntekijä tapasi vielä perhehoitajat erikseen, jolloin sovittiin, että perhe ottaa yhteyttä perheneuvolaan, johon perheellä oli jo kontakti sijoitetun lapsen kautta. Perheneuvola työskentelee sekä sijoitetun lapsen että biologisen lapsen kanssa.³²

9.3. Pesäpuu ry³³

Pesäpuu on lastensuojelun kehittämissyhteisö, joka toimii lastensuojelun asiakaina olevien lasten aseman parantamiseksi sekä lasten osallisuuden vahvistamiseksi. Päämääränä on nostaa näkyviin lastensuojelukentällä olevia muutostarpeita, lastensuojelun asiakkaiden kokemuksia ja heiltä tulevia heikkoja signaaleja. Pesäpuun asiantuntija- ja kehittämistyössä myös asiakkaat, niin lapset, nuoret kuin vanhemmat otetaan mukaan kokemusasiantuntijoina kehittämistyöhön.

Sijoitetuille lapsille tärkeiden ihmisten merkitys on ollut yksi keskeisistä näkökulmista koko Pesäpuun toimintahistorian ajan. Lastensuojelun perhehoidossa kaikilla sijaisperheissä elävillä lapsilla on olennainen osuus toistensa arjessa, joskus lyhytaikaisesti, mutta usein tavalla tai toisella vuosikymmenten ajan.

Viime vuosien aikana Pesäpuussa on edistetty koko sijaisperheen huomiointia ja sisarusuhteiden tukemista sijaisperheissä monin tavoin. Yhteistyö Meidän sakkii -hankkeen kanssa on syventänyt ymmärrystä sisarusuhteiden merkityksestä ja kaikkien sijaisperheissä asuvien lasten huomioinnin tärkeydestä. Myös sijoitettujen lasten kotiin jääneiden tai muualla asuvien sisarusten huomiointi on olennaista.

³² Lainaukset ovat Meidän sakkii -hankkeen v. 2020 keräämiä Perhehoitoyksikkö Pihlajan työntekijöiden kokemuksia.

³³ Tekstin ovat kirjoittaneet Hanna Piironen, Onni Westlund, Milja Kaijanen ja Reetta Peltonen Pesäpuu ry:stä.

Sijaisperheeksi ryhtyminen on koko perheen asia. Pesäpuussa on kehitetty ja edistetty perhehoitajuutta harkitsevien vanhempien perheissä asuvien lasten huomioimista PRIDE-valmennuksen aikana. Perhehoitajaksi ryhtyminen on iso päätös, joka vaikuttaa kaikkien perheenjäsenten elämään. Valmennuksen osallistujat pohtivat yksilökohtaisissa tehtävissään omalta osaltaan koko valmennusprosessin ajan, miten mahdollinen sijaisperheeksi ryhtyminen voisi vaikuttaa perheessä jo oleviin lapsiin.

Aikuisten ohella myös lasten tulee saada mahdollisuus käsitellä muutokseen liittyviä kysymyksiään. Lapsilla on monenlaisia ajatuksia ja tunteita, jotka liittyvät perheeseen mahdollisesti muuttavien lasten kanssa elämiseen. Myös jo kotoa pois muuttaneet lapset ja esimerkiksi lapsenlapset pohtivat eri tavoin uudenlaista tilannetta.

Kaiken ikäisten lasten tunteet ja näkemykset on tärkeä kuulla silloin, kun vanhemmat harkitsevat perhehoitajiksi ryhtymistä. Valmennukseen osallistuvien perheiden lapsille voidaan järjestää 1–3 ryhmätapaamista, jossa lapset ja nuoret voivat omalta osaltaan miettiä, mitä ajatuksia ja tunteita asia heissä herättää.

Jos ryhmien järjestäminen ei ole syystä tai toisesta mahdollista, valmentajat voivat tavata valmennukseen osallistuvia lapsia perhekohtaisissa tapaamisissa. Tavoitteena on antaa lapsille mahdollisuus keskustella ja saada tietoa siitä, mitä heidän vanhempiansa mahdollinen perhehoitajuus tarkoittaisi heille.

Perhehoitajuutta harkitsevien lapsille ja nuorille on kirjoitettu Sijaissisaruu-oppaat, joiden avulla heillä on mahdollisuus miettiä itseään ja perhettään, tutustua sijaissisaruuuteen ja pohtia, millaista elämä sijaisperheenä voisi olla. Oppaat on uudistettu lasten ja nuoruusikäisten kokemusten myötä Meidän sakkii -hankkeen aikana. Pienten lasten kanssa asiaa voi käsitellä esimerkiksi 3–5-vuotiaiden lasten kanssa tehtyjen Kirahvi Mainion tarinoiden kautta.

Sijaissisaruus esiin nuorten kokemuksissa. Pesäpuun UP2US – Meistä kiinni -hankkeessa on vahvistettu kaikkien sijaisperheissä asuvien lasten asemaa. Hankkeen YouTube-kanavalla on julkaistu kaksi videota aiheeseen liittyen ja tulevaisuudessa videoita tehdään lisää.

Hankkeen järjestämässä toiminnassa on ollut mukana sijaissisaruuksia, jotka ovat osallistuneet aktiivisesti ammattilaisille suunnattujen puheenvuorojen ja koulutusten pitämiseen, paneelikeskusteluihin ja työryhmiin sekä nuorten ryhmätoimintaan.

Pesäpuu järjesti joulukuussa 2019 sijaissisarusten tapaamisen, jonka ideana oli koota sijaisperheiden biologisia nuoria yhteen jakamaan ajatuksia sijaissisaruu-desta. Paikalla oli yhteensä kuusi 17–26-vuotiasta sijaissisarusta keskustele- massa aiheesta.

Ryhmässä keskusteltiin omien kokemusten ja tunteiden pohjalta, ja esiin nousi merkityksellisiä aiheita sijaissisaruiden ympäriltä. Yhdeksi tärkeäksi keskustelunaiheeksi muodostui sijaissisarusten vuorovaikutus perhehoidon työntekijöiden kanssa. Vilkkaan ajatustenvaihdon pohjalta koostettiin listaus Vinkkejä sijaissisarusten kohtaamiseen työntekijöille³⁴.

Sijaissisarusten rooli erilaisissa vertaisuuteen, osallisuuteen ja kokemusasiantuntijuuteen liittyvissä tehtävissä hankkeen aikana on vahvistanut näkemystä, että sijaissisaruksilla on paljon monenlaisia ajatuksia ja kokemuksia. Näiden ajatusten ja kokemusten äärelle pysähtyminen sellaisten nuorten kanssa, joilla on samankaltaisia kokemuksia, on tärkeää, ja se tulee mahdollistaa. Tämän lisäksi niiden esiin tuominen laajemmin lastensuojelun kentällä työskenteleville ammattilaisille on merkityksellistä.

Sijaissisaruus perheen jälleenyhdistämisessä. Pesäpuu ry:n #Munperheet – kohti suunnitelmallista perheen jälleenyhdistämistä lastensuojelun perhehoidossa -hankkeen (2017–2021) tavoitteena on ollut lisätä edellytyksiä suunnitelmalliseen ja lapsen edun mukaiseen perheen jälleenyhdistämiseen.

#Munperheet-hanke on nostanut esille niin sijoitettujen lasten ja nuorten kuin sijaissisarustenkin äänen ja vahvistanut heidän asemaansa perheen jälleenyhdistämistyöskentelyssä. Työskentelyn aikana on käynyt ilmi, että sijaissisarusten ajatukset ja kokemukset jäävät usein vähälle huomiolle.

Lapsen ja nuoren tulisi itse saada määritellä, keitä hänen perheeseensä kuuluu. Sijaissisarusten rooli ja merkitys sijoitettujen lasten elämässä voi olla hyvinkin merkityksellinen, kuten myös sijoitettujen lasten ja nuorten merkitys sijaissisarusten elämässä. Nuoret ovatkin nostaneet vahvasti esille sen, että riippumatta asuinpaikasta tulisi heidän saada pitää yhteyttä turvallisesti kaikkiin perheisiinsä ja ihmisiin näiden perheiden sisällä.

#Munperheet-hanke on julkaissut työmallin suunnitelmalliseen perheen jälleenyhdistämiseen, jota ovat olleet rakentamassa kokemusasiantuntijanuoret, vanhemmat ja perhehoitajat sekä ammattilaiset.

Yhteistyökumppaneiden kehittämistyö

9.4. Pelastakaa Lapset ry

Pelastakaa Lapset ry on kansainvälinen järjestö, joka edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja maailmalla. Pelastakaa Lapset toimii myös perhehoidon palveluntuottajana.

Pelastakaa Lasten perheohjaaja osallistui Meidän sakki -hankkeen järjestämään Meidän sakki -ryhmänohjaajakoulutukseen. Lisäksi järjestö järjesti yhteistyössä Meidän sakki -hankkeen kanssa koulutuksen työntekijöilleen ja perhehoitajilleen ja kirjasi sisarusuhteiden tukemisen perhehoidon palveluprosesseihin ja toimintakäsikirjaan.

Perheohjaajat ovat panostaneet sisarustyöskentelyyn. Seuraavat esimerkit kuvaavat tilanteita, joissa työskentelyä on tehty.

Perheeseen sijoitettiin pienet veljekset, pienellä ikäerolla. Sijaisperheessä oli jo kaksi alakouluikäistä lasta, jotka olivat muuttaneet perheeseen aivan pieninä. Perheohjaaja keskusteli isompien lasten kanssa veljesten tulon herättämistä tunteista ja ajatuksista Erityinen sisarus -korttien avulla. He pelasivat myös lautapelejä ja keskustelivat siinä ohessa.

Perheeseen sijoitettiin pieni lapsi. Perheen biologinen lapsi reagoi voimakkaasti, ja kieltäytyi enää lähtemästä esikouluun. Vastustelu oli hyvin voimakasta. Perheohjaaja tapasi lasta, ja he keskustelivat lapsen kokemuksista ja tunteista. Kävi ilmi, että lapsella oli kielteisiä tunteita, joista hän ei ollut uskaltanut kertoa. Hän piti uudesta sisaruksestaan ja oli huolissaan siitä, että tämä viettäisi pois. Perheohjaaja osallistui vanhempien toiveesta myös esikoulun palaveriin, jossa tuotiin esille lapsen näkökulmaa ja hänen elämänsä mullistumista. Lapsi piti taukoa esikoulusta. Perheohjaajan käynnit jatkuivat, ja lapsen kanssa työstiin asioita. Viikkojen kuluessa lapsi rentoutui, tutustui pikkusisarukseen ja sai vanhempien huomiota. Sen jälkeen hän jatkoi esikoulua, ja tilanne palautui normaaliksi.

Perhe toivoi perheohjaajan mukaan koulun suunnittelupalaveriin pohtimaan, minkälainen luokka heidän lapselleen, joka jo esikoulussa oli ollut erilaisten tukitoimien piirissä, voisi sopia. Sijoituksen alkuun liittyvien haasteiden jälkeen lapsi ei enää ollut tarvinnut esikoulussa kaikkia aikaisempia tukitoimia, ja lopulta hänet sijoitettiin tavalliseen luokkaan.

Yhteinen kokemus muodosti perheohjaajan ja lapsen välille vahvan luottamuksen, joka näkyy nykyisinkin tukikäynneillä. Sijaisperheen ja perheohjaajan välille syntyi myös vahva luottamus. Vanhemmat kertoivat, että kokemus vahvisti heitä.

Kuherruskuukauden jälkeen painopiste on sijoitetussa lapsessa, mutta sisarusuhteen vahvistamiseen liittyvää työtä jatketaan edelleen.

Pitkään kestäneessä sijoituksessa nuori oli jo jälkihuoltovaiheessa, mutta asui edelleen lomilla ja viikonloppuja sijaisperheessään. Perheeseen oli vuosien varrella syntynyt myös pienempiä biologisia lapsia. Sijoitettu nuori oli ollut aina erityistarpeinen, ja sijaisäidin kanssa keskusteltiin, että tuki olisi hyvä kohdistua myös perheen muihin lapsiin. Perheen biologisille lapsille järjestettiin oma tapaaminen toimistolla, jossa he saivat työntekijän vain itselleen. Tapaamiselle juteltiin ja piirrettiin, ja lapset saivat kertoa omia kokemuksiaan sisaruksestaan, niin hyviä kuin huonoja, ja saivat ulkopuolisen aikuisen tukea pohdinnoilleen. Lopuksi käytiin ostamassa jäätelöt. Tapaamisia on suunniteltu pidettäväksi noin kolme kertaa vuoden aikana.

9.5. Perhehoitokumppanit Suomessa Oy

Perhehoitokumppanit Suomessa Oy (PKS) on yksityinen perhehoidon palveluntarjoaja, joka panosti jo ennen Meidän sakkii -hanketta voimakkaasti koko sijaisperheen huomioimiseen. Esimerkiksi PKS:n Supersankarit -kerho on kaikille sijaisperheiden lapsille suunnattua toimintaa. Kerhon nimi tulee siitä, että sijaisperheiden biologiset lapset ja sijoitetut lapset ovat todellisia supersankareita arjessaan ja heistä löytyy uskomatonta voimaa yhdessä selvitä haasteista. Kerhon teemoja ovat muun muassa osallisuus, yhdenvertaisuus, itsetunnon vahvistuminen ja yhdessä tekemisen ilo. Meidän sakkii -hankkeen aikana PKS järjesti kerhon Oulun alueella. Kerhoon osallistui 6–17-vuotiaita lapsia. Kerho kokoontui viisi kertaa viikon välein noin kaksi tuntia kerrallaan. Ohjaajia oli kaksi ja osallistujia oli hieman yli kymmenen kullakin tapaamiskerralla. Jokaisella osallistumiskerralla tarjolla oli naposteltavaa.

Ensimmäisellä tapaamiskerralla lasten kanssa keskusteltiin ja käsiteltiin heidän vahvuuksiaan ja etsittiin heidän supervoimiaan. Tapaamisessa pelattiin myös lautapeleillä. Laajasta ikähaitarista huolimatta lapset lähtivät hyvin mukaan toimintaan ja ryhmäytyivät. Erityistä tukea tarvitsevien lasten huomioimisessa oli jonkin verran haasteita ryhmän koon vuoksi.

Toisella tapaamiskerralla käsiteltiin tunteiden kuulumisesta jokaisen elämään ja sen tärkeydestä, että tunteita ilmaistaan sen sijaan, että niitä padotaan sisälle. Myös ikävät tunteet saa tuoda esille. Lasten kanssa keskusteltiin esimerkiksi siitä, miten tunteita tunnustetaan, hyväksytään ja hallitaan ja miten tunteita tuodaan esille sosiaalisissa tilanteissa. Lapset askartelivat ikävien tunteiden hallintaan apuvälineen. Lasten innostus toi jonkin verran haasteita järjestyksenpitoon askarteluhetken aikana.

Kolmannella tapaamiskerralla lasten kanssa keskusteltiin kavereiden ja sisarus-ten merkityksestä. Hyvän kaverin tai sisaruksen ominaisuuksia kirjattiin ylös ja käytiin keskustelua myös siitä, millainen toiminta ei kuulu hyvään suhteeseen. Vaikka aikuiset kokivat aiheen haastavaksi, lapset olivat reippaasti mukana keskustelussa, ja tunnelma oli myönteinen. Tapaamiskerralla toteutettiin pari-työskentelyä, jossa ohjaajien havaintojen mukaan syntyi uusia kaverisuhteita. Haasteena oli saada lapset rauhoittumaan ja ottamaan toisilta vastaan hyvää pallo-/sivellin-hieronnessa.

Neljännellä tapaamiskerralla keskusteltiin edellisen kerhokerran teemoista ja tunnelmista johdatuksena varsinaiseen aiheeseen. Tapaamiskerralla pohdittiin perhehoitajien ja mahdollisten muiden tukijoiden supervoimia, joilla he auttavat lapsia elämässään eteenpäin. Edellä mainituille henkilöille askarreltiin yhteistyössä taulu, johon kerättiin heidän hyviä ominaisuuksiaan ja supervoimiaan. Työskentely sujui hyvin, vaikka jostakin syystä yhden perheen lapsia oli vaikea motivoida työskentelyyn.

Viimeinen tapaaminen toteutettiin eläinpuistossa mukavan yhdessäolon, makkaranpaiston ja eläimiin tutustumisen merkeissä. Lapsilta kerättiin myös kirjallinen palaute kerhosta päivän päätteeksi. Päivä oli erittäin onnistunut, ja haastetta toi ainoastaan lapsijoukon koossa pitäminen.

Yhteistyö-
kumppaneiden
kehittämistyö

Viimeisen tapaamisen jälkeen pidettiin vielä joulutapaaminen, jossa keskusteltiin, mitä tapaamisista oli jäänyt mieleen tai noussut mieleen jälkikäteen. Yhdessä myös askarreltiin, leivottiin ja herkuteltiin.

Kaikkien kerhoon osallistuneiden lasten perhehoitajat kiittelivät kerhon antia lapsille. Moni lapsi toivoi kerhon jatkuvan.

Palautteessa lapset kertoivat, että ryhmään oli kiva osallistua, siellä puhuttiin tärkeistä asioista ja ryhmässä tehtiin kivoja juttuja. Myös ryhmän vetäjät ja ruoka saivat kiitosta. Lähes kaikki lapset olivat sitä mieltä, että kaikkien lasten olisi hyvä päästä osallistumaan vastaavaan ryhmään.

Hyvien kokemusten innoittamana PKS on aloittanut myös Mini Supersankarit -kerhon, joka on suunnattu ekaluokkalaisille ja sitä nuoremmille. Kerhossa on tällä hetkellä kuusi lasta, ja siellä toteutetaan samoja teemoja kuin isompien kerhossa. Menetelmiä sovelletaan lasten ikätason mukaan.

"Kaikki kerhossa oli kivaa ja ruoka oli hyvää 😊😊😊"

"Tehtävät, sipsit ♥"

"Oli kivaa tehdä äitille ja isille yllätys"³⁵

Suhteet kotiin jääviin sisaruksiin³⁶

Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry on perheiden murroskohtien asiantuntijajärjestö. Kasper edistää perheiden osallisuutta, tukee perhesuhteita ja tuo esiin perheenjäsenten ääntä. Kasper tarjoaa perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille tietoa, välineitä ja keskinäisen verkoston.

Kasperin VOIKUKKIA-toiminta tuottaa tietoa, välineitä ja vertaistoimintaa sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhemmille ja läheisille, sekä heidän kanssaan toimiville ammattilaisille. VOIKUKKIA-toiminnan tarkoitus on, että sijoitettujen lasten vanhemmat ja heidän lähipiirinsä, sisarukset ja isovanhemmat, saavat tarvitsemansa tuen. Lapsen lähipiirin tukeminen ja hyvinvoinnin lisääntyminen vaikuttavat myös lapsen hyvinvointiin.

Kasper kouluttaa ammattilaisia sekä kokemusvanhempia sijoitettujen lasten vanhemmille tarkoitetun VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajiksi. SOIHTU-valmennuksessa kokemusvanhempia valmennetaan tukihenkilöiksi ja kokemusasiantuntijoiksi lastensuojelun organisaatioihin. Sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhempien tukemiseksi järjestetään monenlaista verkkoauttamista mm. vertaistukiryhmiä ja -iltoja sekä tukihenkilötoimintaa. Toimintaa kehitetään yhdessä kokemusasiantuntijoista koostuvan kehittäjävanhempien ryhmän kanssa.

Toiminnan tavoitteena on nostaa esille entistä enemmän lapsen lähipiirin ääntä. Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle on suuri muutos koko perheelle. Myös kotiin jäävät sisarukset tarvitsevat aikuisia sanoittamaan tilannetta, auttamaan tunteiden käsittelyssä ja pohtimaan suhteen ylläpitämisen mahdollisuuksia sijoitetun sisaruksen kanssa. Usein tämä unohtuu perheen kanssa työskenteleviltä aikuisilta.

Lapsilähtöisellä lastensuojelutyöllä voidaan tukea sisarussuhteita sijoitusprosessin jokaisessa vaiheessa niin, että lapsi ei sijoituksen myötä menetä näitä tärkeitä suhteitaan. Sisarussuhteiden ylläpitäminen sijoituksen aikana on yksi lapsen tärkeimmistä oikeuksista. Sisarussuhteen tukeminen puolestaan on sosiaalityöntekijöiden ja sijaishuoltopaikkojen tärkeimpiä velvollisuuksia. Perheiden monimuotoisuuden vuoksi sisarussuhteiden selvittäminen saattaa jäädä tekemättä. Näin kasvaa riski siihen, että ne eivät myöskään tule huomioiksi lapsen tai nuoren sijoituksen aikana. Sisarussuhteiden ja perhesuhteiden selvittäminen sekä tapaamisten suunnittelun kirjaaminen asiakassuunnitelmaan on tärkeää. Läheissuhteiden tukeminen sijoituksen aikana toimii hyvänä pohjana perheen jälleenyhdistämiselle.

³⁶ Tämän luvun tekstin ovat kirjoittaneet Sanna Hämäläinen ja Erja Saarela
Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry:stä.

Suhteet sisaruksiin edustavat omien juurien tuntemista ja usein myös turvaa ja kiintymystä. Vanhemmat sisarukset saattavat edustaa elämän suunnan näyttäjää, järjen ääntä ja huolen pitäjää. Suhde sisarukseen on voinut olla lämpimin, turvallisin ja läheisin ihmissuhde lapsuuden ja nuoruuden aikana, joten yhteenkuuluvuuden tunne on voimakasta. Nuorempaa sisarusta kohtaan taas on voitu tuntea hellyyttä ja suojelunhalua, joten ikävä sisarusta kohtaa voi olla suurta sijoituksen aikana. Tutkimuksissa on todettu, että lasta ja hänen kehitystään suojaa ja tukee oikea ymmärrys asioista ja perheen tilanteesta. Vanhempien ja lasten yhteinen ymmärrys lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja luottamusta. Lapset tarvitsevat erityisen luvan ja tilan siihen, että heidän pelkonsa, kiukkunsa ja pettymyksensä tulevat kuulluksi.

Lapset saattavat vaistota vanhempiensa tunteet ja huomaavat muutokset vanhempien käyttäytymisessä, mutta eivät välttämättä ymmärrä syytä. Lapset saattavat jatkuvasti tarkkailla vanhemman mielialaa ja olla tilanteesta hyvin huolestuneita ja kokea syyllisyyttä. Lapset saattavat reagoida käyttäytymällä takertuvasti tai pysymällä pois vanhemman tieltä. Lapset saattavat myös muuttua epäsosiaalisiksi tai aggressiivisiksi, mikä voi johtaa riitoihin vanhempien tai sisarusten kanssa. Lapsen on tarpeellista tietää, miksi joku lapsista on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Myös vanhempien on tärkeä tietää, millainen käsitys lapsilla on sijoitukseen johtaneista syistä ja sijoituksen merkityksestä.

Vanhemmat yrittävät usein suojella lapsiaan salaamalla sijoitukseen liittyviä asioita, sillä he eivät halua aiheuttaa mielipahaa. On kuitenkin tärkeää, että lapset saavat aikuisten kertomana kuulla sijoitukseen johtaneet syyt. Tämä auttaa lasta ymmärtämään menneisyyttä ja synnyttää yhteistä ymmärrystä tapahtuneesta, kun kaikkien perheenjäsenten näkökulmat tulevat kuulluksi. On tärkeää kertoa myös sisaruksille tapahtuneista rehellisesti, mutta lapsen ikätason mukaisesti, tuomatta lapsen maailmaan asioita, joita hän ei ymmärrä tai jotka eivät sinne kuulu. Asian käsitteleminen voi olla vanhemmalle vaikeaa, koska usein vanhempi itsekin tarvitsee tukea haastavan elämäntilanteen käsittelemiseen. Laadukkaassa lastensuojelutyössä nähdään, että lapsen sijoittaminen on suuri muutos koko perheelle ja asian käsittelemiseen on tarjottava apua.

VOIKUKKIA-toiminta on kehittänyt sisarussuhteiden huomioimiseksi ja turvaamiseksi erilaisia työvälineitä. **Kotona asuvat sisarukset puheeksi** -menetelmä on haastattelumalli, jossa on erilliset teemahaastattelurungot sekä lastensuojelun sosiaalityöhön että sijoitetun lapsen sijaishuoltopaikkaan. Menetelmä antaa lapsen asioita hoitaville työntekijöille työvälineen ottaa kotiin jäävät sisarukset ja sisarussuhteet puheeksi lasten vanhempien kanssa. Se helpottaa lapsen läheissuhteiden ylläpitämisen suunnittelua ja osallistaa vanhempaa tärkeän teeman äärelle. Mallin tarkoitus on tehdä kotiin jäävien sisarusten tuen tarve näkyväksi sekä pohtia, millaista tukea sisarukset tarvitsevat tilanteen käsittelemiseksi. Erillinen teemahaastattelumalli sijaishuoltoon taas antaa mahdollisuuden käydä keskustelua sijoitetun lapsen kanssa hänen toiveistaan, huolistaan ja odotuksistaan sisarussuhteissa. Malli toimii hyvin esimerkiksi omaohjaajatyöskentelyyn.

10

Suhteet kotiin
jääviin sisaruksiin

Perheleiri-malli kotona asuville sisaruksille ja vanhemmille antaa mahdollisuuden perheille käsitellä sisaruksen sijoittamista turvallisesti ja tuetusti sekä saada vertaistukea. Leirillä huomioidaan sekä vanhempien että lasten tavat käsitellä asiaa, sekä annetaan välineitä käsitellä ja sanoittaa tilannetta perheen kesken.

Sisaruksen sijoittamiseen liittyvien tunteiden ja kysymysten käsittelemiseksi kotiin jäävien sisarusten kanssa on **koottu erilaisia menetelmiä Kasper ry:n verkkosivuille**. Ammattilaiset voivat hyödyntää menetelmiä yksilötyössä vanhempiensa luona asuvien lasten ja nuorten kanssa, mutta menetelmät sopivat hyvin myös vertaisryhmän sisällöiksi. Tästä on saatu hyviä kokemuksia VOIKUKKIA-ohjaajien toteuttamana Rauman lastensuojelupalveluissa.

Pienetkin pysähtymiset erillään asuvien sisarusten osallisuuden huomioimiseksi voivat olla merkittäviä. Lapselle on tärkeää, että joku kysyy, mitä kuuluu, ja pysähtyy kuuntelemaan hänen ajatuksiaan. Sijaishuolto päättyy aikanaan, kun taas sisarussuhteet voivat tarjota elämän pisimmän ihmissuhteen.

Lopuksi

Koko perheen huomioiminen ja sisarusuhteiden vahvistaminen toteutuu pääasiassa sijaisperheen arjessa sekä perheiden ja työntekijöiden yhteistyössä. Pohjimmiltaan kysymys on ajattelutavasta, joka vaikuttaa havaintoihin, tulkintoihin ja toimintaan – ei niinkään valtavasta resurssoinnista. Toisaalta, kun kysymys on ihmissuhteista, hetkelliset panostukset eivät yleensä kannu. Sijaisperheen jäsenten tuen tarve on todellisuutta niin kauan kuin perhehoitoa järjestetään.

Käsikirjassa on esitelty erilaisia vaihtoehtoja, joiden kautta Meidän sakki -ajattelu voi käynnistyä ja vaikuttaa konkreettisesti sijaisperheiden arkeen. Pyörää ei ole tarpeen keksiä uudelleen, vaan suunnittelun pohjaksi voi ottaa esimerkiksi käsikirjassa kuvatun perhetyöskentelyn. Jos ”omia” perheitä on vähän, Meidän sakki -sisarusryhmiä voi hyvin järjestää yhteistyössä toisen toimijan kanssa. On myös hyvä muistaa, että Meidän sakki -tuotteet sopivat perheen omien hetkien lisäksi mainiosti keskustelun käynnistäjiksi ja tilanteiden keventäjiksi perheiden ja työntekijöiden keskinäisissä tapaamisissa. Perhehoitoliiton asiantuntijat neuvovat myös mielellään Meidän sakki -kysymyksissä.

Toivomme, että Perhehoitoliiton tarjoamat Meidän sakki -silmälasit innostavat ja käsikirjan esittelemät periaatteet ja käytännöt rohkaisevat lukijoita viemään tätä ajattelua yhä uusiin tilanteisiin, rakenteisiin ja yhteyksiin.

”Jospa nyt ymmärretään myös näiden ihmissuhteiden tärkeys!” (perhehoitaja)

Liite

Muistilistat koko perheen huomioimiseen

Ennen perheen tapaamista

- Suunnittele yhdessä vanhempien ja mahdollisen työparisi kanssa tapaamisen tavoitteet.
- Keskustele vanhempien kanssa siitä, miten toivot heidän osallistuvan tapaamiseen.
- Sovi tapaamisen kestosta.
- Suunnittele tapaamisen rakenne ja sisältö.
 - Huomioi suunnittelussa perheenjäsenten erityistarpeet.
 - Suunnittele sisältö joustavaksi. Joskus ehtii tehdä enemmän, joskus vähemmän.
- Sovi työnjaosta mahdollisen työparisi kanssa.
- Varaa itsellesi ja mahdolliselle työparillesi kalenterista aika tapaamisen purkuun ja kirjaamiseen.
- Jos mahdollista, vie jotakin tarjoilua (allergiat huomioiden) tai muuta konkreettista huomionsoitusta perheelle.

67

Perheen luona

- Tervehdi kaikkia perheenjäseniä.
- Esittele itsesi, jos kaikki perheessä eivät tunne sinua.
- Kerro perheelle, miksi tapaat heitä ja mitä tapaamisen aikana on tarkoitus tehdä.
- Kerro, mikä sinun roolisi on tapaamisessa.
Onko roolisi olla työskentelyn ohjaaja vai jokin muu?
- Pyydä perheenjäseniä esittelemään itsensä ja kertomaan kuulumisiaan. Perheenjäsenet voivat myös esitellä toinen toisensa.
- Käytä perheestä puhuessasi käsitteitä, joita lapset ja nuoret itse juuri siinä perheessä käyttävät.
- Ohjaa perhettä työskentelyyn ja kysy, ymmärsikö jokainen ohjeet.
- Muista kannustaa perhettä ja tuoda esiin perheen vahvuuksia ja voimavaroja.
- Ota tarpeen mukaan puheeksi myös vaikeaksi kokemiasi asioita.
- Tapaamisen lopussa käy perheen kanssa purkukeskustelu tapaamisen herättämistä ajatuksista.
- Kerro perheelle, milloin tapaat heitä seuraavan kerran.

Takaisin
sisälly-
luetteloon

Liite

Kun teet sijoitettuja lapsia koskevia ratkaisuja

- Selvitä myös muiden perheenjäsenten mielipide asiasta.
- Ole valmis keskustelemaan perheenjäsenten kanssa ja perustelemaan asioita myös lasten ymmärtämällä tavalla.
- Huomioi ratkaisuiden ja muutosten vaikutus lasten välisiin suhteisiin ja ole valmis tukemaan suhteita.

Kun käsittelet saamaasi tietoa

- Luo luottamusta.
- Huomioi perheen ja perheenjäsenten yksityisyyden suoja.
- Ole aidosti kiinnostunut saamastasi tiedosta.
- Vältä nopeita johtopäätöksiä – tiedosta, mihin tulkintasi pohjautuvat.
- Muista avoimuus: Perheen tulee tietää, mihin tietoa käytetään.
- Huomioi kaikkien perheenjäsenten oikeus tukeen.

Oma muistilista

Materiaalia

Maksuttomat Meidän sakki -materiaalit

- Sisarusuhteiden vahvistamisen käsikirja
- Meidän sakki -laatua perhehoitoon -esite
- Raportti perhetyöskentelystä
- Pienten lasten sisarusuhteiden vahvistaminen sijaisperheessä -raportti
- Raportit Perhehoitoliitto ry:n selvityksistä 2020 ja 2021
- Sisarusten päivän kampanjamateriaali
- Meidän sakin päivän kampanjamateriaali

Videot

- Meidän sakki -sisarusryhmät
- Tavalliset sisarukset – ainakin mun mielestä
- Perhetyöskentely
- Meidän sakin tehtäväkirja
- Keltaisen talon ketut -satukirja
- Meidän sakki -lautapeli

Meidän sakki -myyntituotteet

- Keltaisen talon ketut -satukirja
- Meidän sakin tehtäväkirja
- Meidän sakki -lautapeli
- Meidän sakki ennakkovalmennuksessa -tehtävävihko

Perhetyöskentelyssä ja pienten lasten työskentelyssä hyödynnettyjä materiaaleja:

- Erityinen sisaruus – projekti: Sisaruuskortit
- Parisuhdekeskus Kataja: Värikäs tunnekartta
- Pesäpuu ry: Kissapäivät-kortit, Vahvuuskortit, Ajankäyttöni, Salapoliisi Mäyrän käsikirja, Älyä tunteet – apukäsi lasten tunnetaitojen vahvistamiseen ja Kun maasta sataa vettä
- Suomen Mielenterveys ry: Tunne – ja kaveritaitokortit, Tunteiden tuulimylly ja Toteemieläimet
- Ensi- ja turvakotien liitto: Lasten oikeudet -kortit
- Miina Savolainen, Voimauttavan valokuvan menetelmä

Perhehoitoliiton Sisarusuhteiden vahvistamisen käsikirja kuvaa, miten koko sijaisperhe ja erityisesti sisarusuhteet voidaan huomioida lastensuojelutyön ja sijaisperhetoiminnan arjessa.

Käsikirjassa esitellään perheen kokonaisvaltaisen huomioimisen parissa tehtyä kehitystyötä ja sen tuloksia, kuten Meidän sakki® -ajattelua ja kaikille sijaisperheissä eläville lapsille ja nuorille tarkoitettuja sisarusuhteita vahvistavia ryhmiä. Sisarusuhteiden vahvistamisesta annetaan konkreettisia esimerkkejä ja ehdotetaan siihen sopivia toimintatapoja ja materiaaleja. Esimerkkien on tarkoitus antaa sijaisperheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille työkaluja ja kannustaa heitä jatkamaan kehitystyötä.

Käsikirjassa esiteltyjen laatukriteerien avulla perhehoitoa järjestävät ja tuottavat tahot voivat arvioida, onko koko perhe onnistuttu huomioimaan.